

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Kultura Těla

Bc. Tomáš Pospíšil

Diplomová Práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš Pospíšil**
Osobní číslo: **H17297**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Kultura těla**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student bude pomocí polozúčastněného a zúčastněného pozorování zkoumat cvičební proces několika kulturistů, kteří se připravují na závody v kulturistice. Využije přitom svých vlastních zkušeností insidera. Pokusí se blíže objasnit problematiku dopingů pomocí konkrétních případů (informantů) z terénu. Student se také zaměří na habitualizaci těla, která kontinuálně probíhá během kulturistické rutiny. Bude ho přitom zajímat sociální okolí daných kulturistů a postoje tohoto okolí k tomu, co kulturisté provozují a jak žijí.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BLANCHARD, K. 1995. The Anthropology of Sport: An Introduction. Greenwood Publishing Group
- BOURDIEU, P. 1986. "The Forms of Capital," in Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Ed. J. E. Richardson. New York: Greenwood
- HNÍZDIL, J. 2000. Doping aneb zákulisí vrcholového sportu. Praha: Grada Publishing, s. r. o.
- HOGENOVÁ, A. 1998. Pohyb a tělo. Praha: Karolinum
- LINDER, F. 1995. An Ethnography of Discipline: Elite Bodybuilding in Los Angeles. University of North Carolina
- MONAGHAN, L. F. 2001. Body building, Drugs and risk. London: Routledge
- NEKOLA, J. 2001. Doping a sport. Olympia
- SEKOT, A. 2008. Sociologické problémy sportu. Grada Publishing a.s.
- WACQUANT, L. 2004. Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer. Oxford: Univerzity

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Lívía Šavelková, Ph.D.

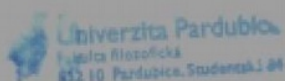
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání diplomové práce:

30. března 2018

Termín odevzdání diplomové práce:

30. března 2019



L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlášení autora:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 17. 8. 2020

Bc. Tomáš Pospíšil

Poděkování:

Rád bych poděkoval všem respondentům, se kterými jsem spolupracoval. Velice si vážím jejich ochoty a otevřenosti. Dále chci poděkovat vedoucí své diplomové práce, PhDr. Lívii Šavelkové, Ph.D, za cenné rady a trpělivost. V poslední řadě chci poděkovat své rodině za poskytnuté zázemí.

Název: Kultura těla

Anotace: Tato diplomová práce se zabývá problematikou dopingů v kulturistice. Dokumentuje, jakým způsobem si dotazovaní kulturisté pomocí habitualizovaného jednání vytvářejí svůj tělesný kapitál, na základě kterého jsou hodnoceni v daném sportovním prostředí. Dále odpovídá na to, jakým způsobem aktéři hledí na etická dilemata, která jsou s dopingem spojena.

Klíčová slova: antropologie sportu, kulturistika, doping, zakázané látky, tělesný kapitál, slang, habitualizace

Title: Body culture

Annotation: This diploma thesis deals with the issue of doping in bodybuilding. It documents how the interviewed bodybuilders use habitualized behavior to create their bodily capital, based of which they are evaluated in the given sport environment. The work also responds to how participants regard the ethical dilemmas associated with doping.

Key words: anthropology of sport, body-building, doping, prohibited substances, bodily capital, slang, habitualization

Obsah

1 Úvod	9
2 Metodologie	11
2.1 Sběr dat	11
2.2 Aktéři	11
3 Audiovizuální dílo	13
3.1 Aktéři	13
3.2 Metodologie	13
3.3 Modus dokumentárního filmu	14
3.4 Cíl	14
4 Historie dopingu	16
4.1 Užití cizorodých látek mimo sport.....	16
4.2 Užití "zakázaných látek" ve sportu	17
4.3 Historie anabolických steroidů a růstového hormonu.....	19
4.4 Historie testosteronu ve farmacii.....	19
4.5 Historie testosteronu ve sportu	20
4.6 Růstový hormon ve farmacii	22
4.7 Testování anabolických steroidů a růstového hormonu	23
4.8 World Anti-Doping Agency	24
5 Od prvních tréninků až k dopingu	27
6 Tělesný kapitál jako prostředek diferenciacce	30
6.1 Nástroje	31
7 Etika	34
7.1 Etické aspekty	35
7.2 Hledisko aktérů.....	38
8 Anabolický cyklus v praxi.....	40
9 Slangové výrazy	44
9.1. Posilovna, trénink a typy cvičenců	45
9.2 Forma závodníka a soutěž	47
9.3 Strava a stravovací styly	48
9. 4. Zakázané látky	49
10 Pocity jednotlivých aktérů	51
11 Kulturistika žen a genderové stereotypy.....	54

11.1 Doping	56
12 Společnost výkonu jako podhoubí dopingů	58
12.1 Současná prevence proti dopingů	60
13 Závěr	62
Bibliografie:	65

1 Úvod

Dlouhodobě se zajímám o subkulturu kulturistů a celkově o provozovatele fitness sportu, který definoval sociolog Aleš Sekot následovně. „Fitness sport je účelově zaměřen na tělesnou zdatnost, tedy na ty vlastnosti člověka, které lidem umožňují vykonávat tělesnou činnost s důrazem na rozvoj aerobní a silové zdatnosti, pohyblivosti a žádoucích tělesných proporcí. Jde o činnost nověji zpravidla provozované v technicky vybavených zařízeních soukromého sektoru.“ (Sekot 2003: 66-67)

V dnešní době, kdy jsou na vzestupu různé sociální sítě a závodníci kulturistiky chtějí získat pro svou činnost sponzory, se tento sport nedá považovat pouze za fitness sport, ale má co do činění i s kosmetickým sportem. Ten charakterizuje Sekot takto: „Kosmetický sport je [...] programově zaměřen na dokonalý osobní vzhled. Marketingové komunikaci se tak nabízí pozoruhodný (protože ekonomicky výnosný) „tržní výklenek“ budovaný na narcistické touze po krásné „sexy“ postavě, vypadat sportovně, být osmahlý a zdravě vypadající, dělat dobrý dojem zdatnosti, přitažlivosti a zajímavosti.“ (Sekot 2003: 67)

Již ve své bakalářské práci jsem se zabýval závodníky kulturistiky, a to zejména jejich životním stylem. Tématem, které je ústřední pro mou diplomovou práci, jsem se zabýval v té bakalářské jen okrajově. Sice jsem již tehdy věděl, že látky, které jsou ve sportu zakázány užívat, jsou nedílnou součástí „kulturistických nástrojů“, které se využívají pro rozvoj kosterního svalstva, ale obsáhleji jsem se daným tématem začal zabývat až později. Rozhodl jsem se, že prohloubím své vědomosti v dané oblasti a provedu kvalitativní výzkum mezi závodníky kulturistiky, kteří užívají, či v minulosti užívali zakázané látky¹. Zjistil jsem, že užívání zakázaných preparátů s sebou přináší kromě kýžených sportovních výsledků, které ovšem ani v případě užívání daných látek nejsou zaručeny, i celou řadu rizik. O to více jsem chtěl pochopit danou aktivitu závodníků kulturistiky.

Tato práce se snaží odpovědět na to, proč někteří závodníci kulturistiky začali užívat zakázané látky a porušovat tak pravidla federace, ve které závodí, či v minulosti závodili. Dále se zabývá tím, jak daní závodníci vnímali tyto látky předtím, než s nimi měli zkušenost, a jak je vnímají nyní. Práce popisuje konkrétní zneužívání daných látek v praxi, poskytuje pohled závodníků na etická dilemata z dané činnosti plynoucí, či jejich vlastní pocity v průběhu užívání daných látek. Líčí, pomocí jakých nástrojů se kulturisté pokoušej navyšovat svůj tělesný kapitál, a eviduje soudobý slang kulturistů.

Název práce trochu paradoxně obsahuje slovo „kultura“, v jejím axiologickém pojetí. Dané

¹ Zvolený vzorek aktérů je blíže charakterizován v kapitole "metodologie".

slovo tedy v tomto případě nenese atributy antropologického pojetí slova „kultura“, které později redefinoval evolucionista Edward Burnett Tylor ve svém díle „Primitive culture“ (Tylor 1871). Pokud by totiž v daném díle Tylor čtenáři nepředstavil nové konotace daného slova, působil by název jeho publikace jako oxymóron. O axiologickém pojetí slova „kultura“ přemýšlel ve svém díle například Immanuel Kant. Kant považuje kulturu za schopnost člověka chovat se v souladu s cíli, které si stanovil². (Kant in Soukup 2005: 279) Také bylo vždy dané slovo v tomto pojetí „pozitivně“ konotováno, protože představovalo určité „zušlechtování“, dle latinského slova „cultura“ (např. cultura animi = péče o duši, zušlechtování ducha).

Nyní rozumíme tomu, že dané sousloví, kultura těla, představuje určité zušlechtování těla. České slovo kulturistika pochází z francouzského pojmu „culturisme“ (z latinského „cultura“), kterým se označuje osoba, která provádí kulturistiku, a tedy „zušlechtuje“ touto činností své tělo. Dnešní závodní kulturistika se však dle mého názoru od této idey značně distancuje, protože dlouhodobé užívání zakázaných látek může způsobit i nevratná poškození organismu. Přesto jsou tyto látky jedním z hlavních „stavebních kamenů“ kulturistických „výkonů“, které můžeme užívat každoročně na největších soutěžích typu „Mr. Olympia“. Já jsem se proto rozhodl poukázat na tento paradox, již v samotném názvu mé práce, a slovo kulturistika rozdělit na dva pomyslné komponenty, které by ideově „mělo“ obsahovat. Neužívám tedy v názvu publikace přímo oxymóronu, tak jako tomu učinil Edward Barnett Tylor, ale ironie, která v tomto případě poukazuje na paradox, který kulturistiku v současné době „provází“.

² Zevrubnou klasifikací pojmu kultura se také ve svém díle zabývá antropoložka Hana Horáková. (Horáková 2012)

2 Metodologie

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou dopingů v kulturistice. Daná práce odpovídá na to, proč se dotazovaní informanti rozhodli užívat doping, jaké má dle jejich názoru doping negativní, či pozitivní účinky a jakým způsobem nahlízejí na etická dilemata, která vyvstanou z dané konzumace zakázaných látek. Práce dále poukazuje na to, jakým způsobem si kulturisté pomocí habitualizovaného jednání vytvářejí svůj tělesný kapitál³, podle kterého jsou poté hodnoceni na kulturistické soutěži. Bourdieu tvrdí, že kapitál je kterýkoli zdroj, který je platný a adorovaný v rámci určitého sociálního pole (Bourdieu 1986: 241-258). Já v této práci poukazuji na způsoby, kterými se vytváří tělesný kapitál v rámci kulturistického prostředí. Nechal jsem se tak inspirovat Loicem Wacquantem, který se zabýval tělesným kapitálem v rámci boxerské praxe. (Wacquant 2004) Práce také demonstruje, jakým způsobem je ve společnosti kterou můžeme označit za výkonovou, nahlíženo na doping.

2.1 Sběr dat

Sběr dat pro analýzu narativů probíhal především prostřednictvím forem kvalitativního výzkumu, konkrétně prostřednictvím polostrukturovaných a nestrukturovaných rozhovorů, které jsem zaznamenával nejdříve na diktafon a poté přepisoval do počítače. V některých případech jsem používal i kameru, jejíž záběry jsem využil v krátkometrážním audiovizuálním díle. Do daného dokumentu jsem vybral tři z mých osmi informantů, kteří souhlasili s možným uveřejněním dokumentu. V rámci své dlouhodobé praxe v oblasti fitness sportu jsem užíval i zúčastněného pozorování, na základě kterého jsem se mohl pokusit o evidenci současného kulturistického slangu, o kterém píší v kapitole "Slang".

2.2 Aktéři

Celkově jsem spolupracoval s osmi informanty. Pět z nich se věnovalo závodní kulturistice v minulosti a tři se jí ještě stále věnují. Všichni dotazovaní mají vlastní zkušenost s dopingem. Rozhodl jsem se anonymizovat jejich jména fiktivními jmény a ponechat pouze jejich reálný věk. Výjimkou je profesionální kulturista Petr Vaniš⁴, který souhlasil s tím, že nebude anonymizován, protože sám je veřejně známý tím, že se snaží o osvětu veřejnosti v

³ O tom jakým způsobem se vytváří tělesný kapitál v boxerském prostředí píše Loïc Wacquant ve svém díle *Body and Soul*. Já jsem daný koncept použil pro prostředí kulturistiky.

⁴ Petr Vaniš (48 let, Sedlčany) je první český kulturista, který se dokázal nominovat na soutěž "Mr. Olympia", v níž každoročně soutěží ti nejlepší kulturisté světa. Danou soutěž pořádá federace IFBB.

problematice dopingů a svou zkušenost již shrnul ve své knize "Vyhrát, nebo zemřít". Stejně tak neanonymizují trojici⁵ aktérů, která účinkuje v mé audiovizuální části diplomové práce. Pro zbylé čtyři informanty jsem vybral tato fiktivní jména: Pavel (22 let), Marek (28 let), Jaroslav (25 let) a Zbyněk (55 let). Marek i Zbyněk žijí ve větších městech a Pavel a Jaroslav pocházejí z vesnického prostředí. Mezi mé informanty patřili jen muži a práce je tedy zaměřena převážně na problematiku dopingů v kulturistice mužů. O některých aspektech ženské kulturistiky však píše v kapitole Doping a gender.

⁵ Martin Gabko (27 let, Mělník), Tomáš Kafagi (32 let, Liberec), Jan Martinic (21 let, Vodňany)

3 Audiovizuální dílo

Krátkometrážní audiovizuální dílo, které je součástí mé diplomové práce, nese název "Dvě strany mince". Z jedné perspektivy může profesionální kulturistika a fitness působit na diváka jako přehlídka dokonalých těl, přehlídka zdraví, síly, píce, splněných snů, ale mnohdy divák nevidí tu druhou, "odvrácenou" stranu tohoto sportu. Neví, že jeho oblíbení kulturisté museli pro zisk své muskulatury užívat zakázané látky, porušovat pravidla soutěže⁶, či riskovat svůj zdravotní stav. Tento dokument se zaměřuje právě na tuto "odvrácenou" stranu kulturistiky. Přibližuje divákovi problematiku dopingů v kulturistice, a to prostřednictvím třech aktérů a jejich osobních zkušeností s danými látkami.

3.1 Aktéři

Ve filmu účinkuje Martin Gabko, Jan Martinic a Tomáš Kafagi. Všechny zmíněné aktéry jsem znal osobně již v minulosti, díky mé dlouhodobé sportovní činnosti ve fitness sportu. Myslím si, že to, že jsme se znali, velice prospělo naší vzájemné komunikaci, což je patrné i ze snímku. Dle mého názoru byla další výhodou již předešlá zkušenost aktérů s audiovizuálním záznamem. Martin Gabko i Jan Martinic natáčejí videa pro své sledující na portálu YouTube a Tomáš Kafagi se již nějaký čas věnuje své prezentaci na sociálních sítích, protože nyní působí jako pohybový specialista a marketingové činnosti si obstarává sám. Ostatní informanti, které jsem zmínil v písemné části své diplomové práce, povětšinou nesouhlasili s natáčením kvůli jejich závodní činnosti v kulturistice⁷. Gabko, Martinic i Kafagi již v současné době neužívají zakázané látky, a tak pomocí retrospektivy líčí své zkušenosti s dopingem. Martin Gabko sice ještě uvažuje o závodní činnosti, ale prozatím se na ni připravuje bez zakázaných látek.

3.2 Metodologie

Natáčení probíhalo ve třech různých městech, kde aktéři působí⁸. Všichni informanti se v minulosti účastnili soutěží ve fitness sportu a užívali zakázané preparáty. V dokumentu líčí své tehdejší zkušenosti i svůj současný pohled na danou problematiku. Aktérů jsem se dotazoval na stejné aspekty jako v mé diplomové práci, aby film mohl sloužit jako nezávislý produkt. Polostrukturované rozhovory se zaměřují na příčiny zneužívání dopingů, jeho průběh

⁶ Pouze v některých sportovních federacích (např. IFBB)

⁷ Aktéři, kteří stále závodí, by mohli účastí v daném filmu upozornit na svou nelegální sportovní činnost a například riskovat distanc v dané kulturistické federaci.

⁸ Liberec, Mělník, Vodňany

i současný pohled aktérů na doping v kulturistice. Účelem nebylo nijak zásadně navyšovat stopáž dokumentu, a proto se v díle nenachází všechny výpovědi aktérů k tématu. Vybral jsem převážně ty, které jsou relevantní a které jen nevystihují obsah, který byl již v předešlých pasážích filmu řečen⁹.

Natáčení probíhalo od 1. 2. 2020 do 31. 5. 2020 a do značné míry ho ovlivnil nouzový stav, který vešel v České republice v platnost 14. 3. 2020 kvůli výskytu koronaviru¹⁰ (MZP 2020). Nemohl jsem tedy natáčet aktéry při tréninku, například v klasických komerčních posilovnách (kde běžně cvičí), ani dokumentovat přípravu Martina Gabka na jarní soutěže v kulturistice, protože tyto závody byly zrušeny. Martin o dané situaci v dokumentu sám hovoří, například i v prostorách sklepní posilovny jeho známého, kde měl v této době umožněno cvičit, či doma při přípravě svého oběda, kde se zmiňuje o tom, jakým způsobem daný stav ovlivnil jeho finanční situaci.

3.3 Modus dokumentárního filmu

Kromě rozhovorů, které jsem s aktéry vedl, jsem chtěl zachytit určitou "každodennost", tedy i jiné aktivity, než jen například trénink. Pro zachycení skutečností jsem užil takzvanou "observačně-participační" metodu dokumentárního filmu, což je kombinace observačního a participativního modusu (Nichols 2010: 188-227). Pro tuto "metodu" je dle Billa Nicholse charakteristická snaha zachytit skutečnost, realitu bez inscenací, avšak i v některých chvílích participovat na ději. Rozhovory jsou typickým rysem participativního filmu a právě ony tvoří zásadní část mého filmu. Ve vedlejší linii filmu jsem chtěl uplatnit více pozorování, které můžeme označit za rys observačního filmu, avšak dané sekvence mnohdy spontánně přecházeli do rozprav s informanty a tedy zase zpět k participativnímu modusu filmu, pro který je typická interakce filmaře s aktérem. Nejvíce prostoru v této linii filmu, která prokládá jednotlivé výpovědi aktérů a dodává filmu větší plynulost, zaujmají záběry s Martinem Gabkem, s nímž se osobně znám nejdéle ze všech účinkujících ve filmu. Natáčení tak mohlo probíhat "autenticky", právě například u přípravy oběda či hraní počítačových her

3.4 Cíl

Informanti přistupovali k natáčení velice vstřícně a byli potěšeni tím, že mohou své dřívější zkušenosti poskytnout do daného filmu a třeba i do určité míry "varovat" ostatní sportovce před nebezpečnostmi, která může vyústit v některé negativní skutečnosti. Mým osobním cílem

⁹ Mnohdy byly výpovědi aktérů téměř totožné a ve filmu by se tak nacházelo více pasáží s téměř obdobným obsahem.

¹⁰ Covid-19

bylo poskytnout divákovi zkušenost aktérů s fenoménem dopingu a nabídnout tak informace, díky kterým může divák pochopit jejich jednání.

Celý projekt byl natáčen na digitální bezzrcadlový fotoaparát Panasonic Lumix DMC-G80, který byl zapůjčen z Katedry sociální a kulturní antropologie z oddělení vizuální antropologie.

4 Historie dopingu

Lidé vždy zkoušeli vymyslet způsoby, které by usnadnily jejich práci a zvýšily by jejich efektivitu. Chtěli svůj život učinit pohodlnějším, bezpečnějším, efektivnějším, a to s co nejmenším vynaloženým úsilím (White 1949: 379). Původní motivací mohlo být základní zabezpečení života v boji s dravci, či svými "bližními". Pozdějším motivem mohl být zisk peněz, zisk moci – zisk společenského postavení (Haindlová 2012). O lidských potřebách se v rámci sociální antropologie zmiňuje například již Bronislaw Malinowski, který definoval základní tři typy potřeb, které jsou pro všechny společnosti univerzální – teorie potřeb (Malinowski 1944). V pozdější době se můžeme setkat s problematikou lidských potřeb například v díle Pierra Bourdieuho, jehož předpokladem je, že lidé chtějí vlastnit a hromadit různé druhy kapitálu a na základě těchto tužeb se pohybují v rámci sociálního pole. (Bourdieu 1986: 241-258)

4.1 Užití cizorodých látek mimo sport

Berserkové, které můžeme znát z některých ság, údajně konzumovali speciální lektvar s názvem „butoten“, či rostlinu blín černý, která obsahuje jedovaté alkaloidy (Fatur 2019). V dnešní době předpokládáme, že do lektvaru "butoten" byly implikovány houby Amanitamuscaria, u nás známe jako muchomůrky. Tento organismus dokáže vyvolat stav, při kterém se několikanásobně zvýší fyzický výkon daného jedince. Muchomůrky obsahují látku bufotenin, která dokáže zvýšit fyzickou sílu – celkově náš fyzický výkon. Kůže ropuchy coloradské také obsahuje bufotenin (Haindlová 2012).

Existuje čínská rytina, na které je vyobrazen císař, který žvýká listy rostliny Ephedra, které obsahují efedrin, což je stimulant, který se dříve i dnes využívá za účelem zvýšené psychické i fyzické výkonnosti sportovců. Rytina, na které je císař vyobrazen, pochází ze třetího tisíciletí před naším letopočtem a má poukazovat na to, že císař musí být neustále ve střehu a připraven řídit svou říši (Hnízdil 2000: 13).

V Jižní Americe využívali účinky tamních rostlin například Inkové, pro než byla koka posvátnou rostlinou. Považovali ji za boží dar, který dokáže člověku zvýšit energii, sílu, či utišit hlad. (Valíček 2000: 8) Poté, co Španělé na počátku 16. století dobyli Peru, dozvěděli se o účincích dané rostliny, kterou začali podávat vojákům, poslům a dalším osobám, po kterých byl zrovna vyžadován vyšší fyzický výkon (Hnízdil 2000: 14). Kromě koky zde Španělé také získali přístup k rostlině maca, která se hojně užívá pro optimalizaci zdravotního stavu jedince. (León 1964: 126)

Díky africkým domorodým skupinám známe rostlinu "Cathaedulis", která dokáže odstraňovat únavu a dříve také sloužila jako zdroj "zábavy", jako součást určitých rituálních praktik, protože po konzumaci této rostliny se dostavuje pocit klidu, následně však tento stav přechází v euforii a poté dokonce až v agresi. Poté, co rostlina přestane působit, se dostavuje deprese a únava. Za tyto účinky je odpovědný D-nor-izoefedrin, který se v rostlině nachází. Příbuzné látky D-nor-izoefedrinu se dnes běžně používají ve sportovních odvětvích (Hnízdil 2000: 13).

Například Yohimbine je stimulant, který je získáván z kůry afrického stromu bujarníku. Yohimbine dokáže rozšiřovat cévy a lépe prokrvovat celý organismus - snižovat krevní tlak a navozovat pocity klidu a štěstí. (Pittler and E. Ernst 1998: 478) Mezi jeho možné vedlejší účinky patří pocení, či závratě. Yohimbine se v dnešní době často prodává jako součást předtréninkových stimulantů vyráběných v USA. V Evropské unii se s výrobou podobného přípravku nejspíše nesetkáme, protože zde je konzumace daných přípravků považována za doping. Přesto jsou zde právě tyto přípravky velice oblíbené zvláště u návštěvníků posiloven. Jednoduše si lze daný přípravek objednat přes internet. (Bezpečnostpotravin 2020)

Stimulanty, které jsou v dnešním sportu považovány za doping, byly používány především ve válkách a nepochybně tomu tak bude i nadále. V zájmu každé armády (která právě provádí některou válečnou operaci) je, aby členové této armády byli neustále v pohotovosti vůči potenciálním protiútokům jiné armády. Tohoto efektu lze docílit například konzumací amfetaminu, který byl například hojně využíván německou armádou ve druhé světové válce (Noakes 2004).

Další část kapitoly se již zabývá užitím cizorodých látek pro zvýšení sportovního výkonu.

4.2 Užití "zakázaných látek" ve sportu

Pokusy o zvýšení výkonnosti ve sportu jsou zaznamenány již ve starověkém Řecku, kde olympionici využívali speciálně upravenou stravu. Jako speciální stimulanty pro podporu výkonu se používaly například sušené fiky. Vítěz olympijského sprintu na dvě stě metrů, který se běžel 668 let před naším letopočtem, sdělil, že konzumuje právě sušené fiky, aby zvýšil svůj sportovní výkon (Verroken 2001: 50).

Již tehdy spousta sportovců byla ochotna kvůli sportovnímu úspěchu a následné slávě, či zisku bohatství, riskovat svůj život. Takzvaný ideový postoj "vítězství nebo smrt" byl brán tehdejší společností za chvályhodný. Znamějším případem může být například konkrétní klání tehdejšího bojového sportu pankrácio, ve kterém v posledním kole zemřel Arrichion (selhání

organismu), několik vteřin před jeho smrtí však jeho soupeř boj vzdal (například poklepaním na zem – v důsledku nedostatku kyslíku či bolesti; v dnešních bojových sportech se tento konec klání označuje jako "submission"), protože byl škrcen. Učitel a filozof Philostratus toto vítězství označil za mnohem cennější, než kterékoliv předešlé, co Arrichion vyhrál (Mathias 2004: 196).

Můžeme zde vidět paralelu mezi dnešní a tehdejší dobou. Stejně tak jako tomu je dnes, již ve starověkém Řecku jistí odborníci (převážně lékaři) věděli, že nevyvážená strava a jakýkoliv jiný extrémní stimul (nesprávný trénink) vede k nerovnováze našeho organismu, což později vyústí v nemoc (nerovnováha stravovacích návyků například zapříčiní střevní problémy). Proto často lékaři nabízeli "sportovním nadšencům" určitý ideový protipól, stejně tak, jako tomu bývá dnes. O tom, že nemoci jsou důsledkem nerovnováhy, nás chce přesvědčit Alkmaión z Krotónu již v pátém století před naším letopočtem. Názory Alkmaióna vzbudily velký zájem tehdejší společnosti a staly se součástí Hippokratova korpusu. Například tehdejší gladiátoři konzumovali stravu bohatou na maso, nejspíše ještě daleko více než dnešní profesionální kulturisté. Gladiátor za jediný den mohl zkonzumovat až deset kilo masa (Mathias 2004: 198).

V moderní historii dopingu existuje určitá korelace mezi objevením nové drogy a jejím užitím ve sportovním odvětví. Na konci devatenáctého století začaly být do sportu implikovány různé typy drog (kokain, heroin, strychnin, alkohol a další). Například na Tour de France v roce 1896 zemřel cyklista Arthur Linton v důsledku stresu a užití heroinu a kokainu. První zaznamenané zneužití drog na moderních Olympijských hrách pochází z roku 1904, Thomas Hicks po proběhnutí cílem zkolaboval po požití brandy a strychninu. Hicks se stal vítězem daného maratonu i přesto, že doběhl "až" druhý. Američan Frederick Lorz, který doběhl první, byl totiž diskvalifikován, protože část tratě absolvoval v sedadle auta (Almeida 2014: 1147).

Ve dvacátých letech dvacátého století se stále ještě nejvíce pro navýšení sportovního výkonu používal kokain, či strychnin. Ve třicátých letech začal být velice populárním stimulantem amfetamin a nahradil tak doposavad užívaný strychnin (Magd, Baron, Martin 2007: 119).

První oficiální zákaz látek stimulujících výkon ve sportu pochází z roku 1928 od sportovní organizace "International Amateur Athletic Federation". (Sandberg 2016)

V Tour de France bylo umožněno užívat preparáty povzbuzující výkonnost až do roku 1930. První dopingové testy však proběhly až o desítky let později, a to roku 1966 na

fotbalovém Mistrovství Evropy. O dva roky později proběhly první dopingové testy na Olympijských hrách (Creado, Reardon 2014: 102).

4.3 Historie anabolických steroidů a růstového hormonu

Bez pochyby nejdůležitější součástí dopingu v kulturistice jsou anabolické steroidy, které způsobují hypertrofii (růst) svalstva. Další látkou, jejíž účinky (hypertrofie svalstva) v hojné míře využívají kulturisté, je růstový hormon, který ovšem není vždy součástí klasického dopingového cyklu, protože není finančně tak snadno dostupný. To z něho dělá látku, která je využívána převážně jen závodníky, kteří do své přípravy investují nemalé množství peněz (převážně závodníci, kteří závodí na mezinárodních kláních). Tyto látky zvyšují jak výkon daných svalů, tak jejich objem, což je jeden z hlavních atributů, které mají vliv na hodnocení v kulturistických soutěžích. Proto jsou právě anabolické steroidy základním kamenem klasických kulturistických dopingových cyklů. V této kapitole shrnuji historii anabolických steroidů a růstového hormonu.

4.4 Historie testosteronu ve farmacii

Erektilní dysfunkce je nejspíše nejčastější onemocnění, které bylo léčeno syntetickým testosteronem, ačkoliv nemůžeme potvrdit, že právě tato forma léčení je tou správnou. U mužů, kteří neměli nízkou hladinu cirkulujícího testosteronu, syntetický testosteron zvyšoval libido, zlepšil erektilní funkci a udržel sekundární pohlavní znaky (u mužů: prohloubení hlasu, zrychlený růst svalstva, změny v rozložení podkožního tuku). Avšak u mužů s hypotestosteronií (snížená koncentrace testosteronu v krevním oběhu) se neprokázala konzistentní účinnost dané léčby, přestože bylo zaznamenáno zvýšení libida a vyšší četnost pohlavních styků. V první polovině dvacátého století vzrostl zájem o hormonální vliv testosteronu na sexuální preference. Dokonce se předpokládalo, že testosteron může "vyléčit" homosexualitu, protože se lékaři domnívali, že homosexuálové mají vyšší hodnoty estrogenu (ženský pohlavní hormon) v krvi. Testosteron a jeho některé příznivé účinky zkoumali lékaři také při podání ženám. Dokáže ovlivnit rakovinu prsu, protože přibližně jedna třetina nádorů v této oblasti je hormonálně závislá a reaguje na androgenní terapii. Další využití se nabízí v období postmenopauzy, kdy testosteron může nabídnout zvýšení libida a větší hustotu kostí (Dotson 2007: 761-769).

Psychiatři předepisovali od třicátých let dvacátého století až do osmdesátých let testosteron dokonce i na léčbu depresí, melancholie, či psychóz. Také se jím léčil nedostatek

růstového hormonu u chlapců trpících pubertálním zpožděním. V devadesátých letech se prokázalo, že testosteron u postarších mužů zlepšoval jejich paměť, kognitivní schopnosti, zvyšoval libido, tělesnou váhu a sílu (Dotson 2007: 761-769).

4.5 Historie testosteronu ve sportu

Američan Bob Hoffman se celý svůj život zajímal o vzpírání. Roku 1923 založil společnost York Barbell, která měla dominantní pozici ve vzpěračském sportu. Ve své posilovně Hoffman prodával doplňky stravy a vydával časopis "Strength and Healthmagazine", tedy časopis "Síla a zdraví". Hoffman se později stal hlavním trenérem vzpěračů amerického olympijského týmu. V padesátých letech začali ruští vzpěrači porážet ty americké, což vzbudilo u Hoffmana určité podezření, které se později ukázalo být oprávněné. Na mistrovství světa ve Vídni roku 1954 se Hoffman od svých ruských trenérských kolegů dozvěděl, že existuje určitý speciálně vyrobený syntetický testosteron, který vyvinuli nacisté. Tento přípravek daným atletům rapidně navyšoval jejich sportovní výkon. Hoffman tedy kontaktoval společnost CibaPharmaceuticals, která speciálně pro americké sportovce vyvinula anabolický steroid, který v dnešní době známe pod názvem Dianabol (methandrostenolon). Doktor John Zeigler začal tuto látku testovat na amerických vzpěračích roku 1958 v York Barbell Clubu. Vzpěračům se zdatně zvedla jejich výkonnost, což vedlo k rozšíření tohoto anabolického steroidu do dalších sportů, například do amerického fotbalu (Bowers 2012: 3933-3936).

V šedesátých letech Mezinárodní olympijský výbor stanovil, že anabolické steroidy patří mezi zakázané látky, které nesmí být sportovci užívány. V následujícím desetiletí se začali daní závodníci kontrolovat. V osmdesátých letech ukázaly výsledky zkoumaných dopingových testů, že až 50 procent závodníků, co obdrží daný dopingový test, obcházejí pravidla. Četnost pozitivních nálezů se lišila v závislosti na tom, zda byly dané dopingové testy dopředu nahlášeny či nikoliv. Pokud byly testy dopředu nahlášeny, tak se procento pozitivních dopingových výsledků pochopitelně rapidně snížilo například až na "pouhá" dvě procenta (Calfee, Fadale 2006: 577-589).

V roce 1994 byl proveden mezi olympioniky výzkum, na základě kterého obdrželi dotazovaní sportovci 2 otázky. První otázka se dotazovala na to, zda by olympionici zkonsumovali zakázanou látku, kdyby jim garantovala výhru na olympijských hrách, aniž by se o jejich podvádění někdo jiný dozvěděl. 195 sportovců z 198 dotázaných odpovědělo, že ano. Druhá otázka se soustředila na to, zda by sportovci požili zakázanou látku, kdyby jim

tato látka garantovala výhru ve všech soutěžích na následujících pět let, ale poté by daní sportovci museli umírat na nepříznivé účinky dané látky. Více jak 50 procent dotázaných odpovědělo opět "kladně", což nám může podle mého názoru nastínit určitý žebříček hodnot daných sportovců (Calfee, Fadale 2006: 577-589).

Avšak ne vždy se pro užívání daných zakázaných látek rozhodl samotný sportovec. Dějiny sportu nám ukazují případy, ve kterých hlavní roli hrají trenéři sportovců, lékaři, či dokonce státní aparát. V takových případech daný sportovec ani nemusí být obeznámen s tím, že dopuje a tedy ani neví, že jiné osoby páchají nepravosti, které mohou negativně ovlivnit nejen jeho zdraví.

Během šedesátých let například vedení Německé demokratické republiky zjistilo, že mezinárodní sportovní úspěchy mohou dané zemi a jejím obyvatelům přinést benefity v podobě vyššího sebevědomí či mezinárodní prestiže. NDR tedy začala financovat výzkum anabolicko-androgenních steroidů, pomocí kterých chtěla vytvářet nové mladé talenty, kteří budou úspěšní na poli mezinárodního sportu. V tomto období byly závodníkům podávány pilulky Oral-Turinabol a injekčně testosteron a nandrolon. Tyto látky byly sportovcům vydávány za vitamíny a profylaktické opatření, které bude sportovce preventivně chránit například před nemocí. Po roce 1968 se NDR stalo průkopníkem v podávání androgenních hormonů ženám (Almeida, Rodriguez 2014: 1146-1151)¹¹.

Tyto experimenty, které byly prováděny pod záštitou lékařských center v Lipsku a Kreischu, zapříčinily zisk mnoha medailí. Mezi dané medailisty se řadily převážně mladé ženy, jejichž těla pochopitelně nereagovala na „mužské“ hormony pozitivním způsobem, takže poté trpěly na určité nemoci či dokonce předčasně zemřely (Franke, Berendonk 1997: 1262-1279).

Německý federální parlament rozhodl 13. června roku 2002, že bude vytvořen speciální fond v přibližné hodnotě dvou milionů eur, ze kterého se budou vyplácet náhrady sportovcům, kteří byli v minulosti nedobrovolně postiženi dopingovými skandály. Každý sportovec měl obdržet přibližně tři tisíce euro. Bývalí sportovní trenéři ani lékaři, dle parlamentu, nenesou vinu na daných dopingových proviněních, protože pouze naslouchali rozkazům tehdejší socialistické strany. Zdraví daných závodníků ovlivnila převážně nepřiměřená doba užívání daných látek, kdy již od dorosteneckého věku byli závodníci vystaveni těmto vlivům. Mezi nejčastější vedlejší účinky, které se projevíly u daných

¹¹ Po pádu berlínské zdi byly zpřístupněny dokumenty speciálního programu východoněmecké vlády, který měl v minulosti zvyšovat výkonnost mladých sportovců prostřednictvím steroidních látek.

sportovců, patří například: akné, hluboký hlas, napětí svalů, gynekomastie, rakovina prsu, deformace kostí či cévní onemocnění (Tuffs 2002: 1544).

4.6 Růstový hormon ve farmacii

Růstový hormon je látka, která se přirozeně vyskytuje v těle (je produkován přední hypofýzou) a je odpovědná za růst a vývoj každého jedince. Tento hormon se poprvé podařilo izolovat v padesátých letech dvacátého století, aby byl využíván v léčbě pacientů s jeho nedostatečným množstvím. Z počátku však nastaly určité komplikace při jeho užití, o kterých píše níže. Vhodnější syntetický růstový hormon byl rozšířen v polovině osmdesátých let, což vedlo k začátku jeho užívání ve sportu, jako dopingů (Ehrnborg, Rosén 2008: 373-383).

Růstový hormon ve sportu

Tento hormon nabízí kromě zvětšování objemu svalů zároveň účinné odbourávání tuku, čehož závodníci s libostí využívají. Avšak další možné pozitivní účinky, jako například vyšší výkon svalů při tréninku, nebyly potvrzeny, protože neexistuje dostatek vědeckých důkazů – studií (Ehrnborg, Rosén 2008). Růstový hormon byl přidán mezi seznam zakázaných látek roku 1989 (Verroken 2001: 49-54).

Známou osobou v historii užívání tohoto preparátu je sprinter Ben Johnson, který zaběhl roku 1988 v Soulu sprint na sto metrů za pouhých 9,79 vteřiny, čímž vytvořil nový světový rekord. O tři dny později byl však Johnson diskvalifikován kvůli užití Stanozololu. Později však přiznal, že v dané době užíval více preparátů, včetně růstového hormonu, tedy nejen Stanozolol (McHugh, Park, Sönksen, Holt 2005: 1587-1593).

Další případ zadržení zakázaných látek proběhl v rámci Tour de France roku 1998, kdy francouzská celní zpráva zatkla Villyho Voeta, fyzioterapeuta cyklistického týmu Festina, za držení narkotik, amfetaminu, steroidů, růstových hormonů a 400 lahviček erythropoetinu¹². Dále se u něho našlo množství jehel a injekčních stříkaček (Martin, Magd 2007: 118-123).

Za neuposlechnutí pravidel byl roku 1999 diskvalifikován také čínský plavec YuanYuan, který byl přistižen, jak v kufru svého auta převáží třináct lahviček růstového hormonu (McHugh, Park, Sönksen, Holt 2005: 1587-1593). V roce 2000 byly objeveny ampule s růstovým hormonem a injekčními stříkačkami v zavazadlech čínského plaveckého týmu, který cestoval do Austrálie (Martin, Magd 2007: 118-123).

První vedlejší či negativní účinky izolovaného (starší a dnes nepoužívá metoda) růstového hormonu, jak jsem psal výše, se projevíly již při prvních pokusech o jeho izolaci. V padesátých letech byl růstový hormon izolován z lidských a opičích mozků již mrtvých lidí

¹² Hormon způsobující tvorbu krvinek.

opic. Roku 1958 byl použit pro léčbu dětí s poruchou růstu, což se ale ukázalo jako chyba, která vedla k úmrtí daných dětí, kvůli Creutzfeldt–Jakobově chorobě, což je infekční onemocnění mozku. Až roku 1985 byl na trh uveden syntetický přípravek Protropin, který byl zhotoven díky rekombinanci (umělému spojení) dvou druhů DNA (Baron, Martin 2007:118-123). Růstový hormon, který je vyvinut rekombinací dvou druhů DNA, by neměl vykazovat v terapeutických dávkách prakticky žádné vedlejší účinky. Nicméně může zvětšovat různé části těla, což při vyšším dávkování, které závodníci kulturistiky užívají, může vést k řadě problémů. (Hintz 2004: 907-908)

4.7 Testování anabolických steroidů a růstového hormonu

První anabolické steroidy, které byly použity za účelem zvýšení sportovního výkonu, byly použity roku 1954, avšak mezi zakázané látky patřily až později. Mezinárodní asociace atletických federací zařadila anabolické steroidy mezi zakázané látky a vyvinula určitou imunologickou metodu pro jejich detekování. Tato metoda byla použita roku 1974 na atletickém šampionátu v Římě, kde neodhalila žádné dopingové hříšníky. Později byla vyvinuta nová metoda, která byla použita o dva roky později na Montreal Games 1976, kde bylo přistiženo osm uživatelů zakázaných látek. Mezinárodní asociace atletických federací přišla se systematickou strategií odběrů daných vzorků a následnou laboratorní analýzou. Tato asociace tedy začala vytvářet určité předpisy, podle kterých se dané úkony provádí, a to jak odběr vzorků v terénu, tak následná analýza v laboratoři. Každá laboratoř musela projít akreditačním procesem, který dříve prováděla Mezinárodní asociace atletických federací s Mezinárodním olympijským výborem. V dnešní době dané akreditace provádí WADA, tedy World Anti-Doping Agency (Světová antidopingová agentura), což by měla být mezinárodní a nezávislá organizace, která kontroluje užívání zakázaných látek ve sportu. Tato organizace byla založena roku 1999 ve Švýcarsku (Ljungqvist 2012: 1531:1533).

První pozitivní nález růstového hormonu u sportovce, který byl zjištěn prostřednictvím dopingového testu, byl zdokumentován roku 2010. Přistiženým sportovcem byl ragbista Terry Newton. Ukázalo se, že je poměrně obtížné růstový hormon v těle detekovat, proto jeho testování začalo až v 21. století. Vývoj daných testů probíhá již od druhé poloviny devadesátých let dvacátého století (Holt 2013: 18-22).

Asi největším dopingovým skandálem, který mohla široká veřejnost zachytit v poslední době, byl dopingový skandál ruských atletů z roku 2015. WADA vydala 9. listopadu 2015 zprávu o systematickém porušování pravidel během zimní olympiády v Soči. Mezi

dopingové hříšníci patří převážně ruské atletky, které obdržely několikaleté zákazy startu na sportovních soutěžích. Původním návrhem byly doživotní zákazy startů, avšak později ve svou platnost vstoupily mírnější tresty. Ruské tajné služby údajně nedovoleně manipulovaly s odběrnými lahvickami na moč, aby ochránily své sportovce, kterým by byl následný dopingový test vyhodnocen jako negativní. Mezinárodní atletická federace poté odepřela ruským reprezentantům přístup na mezinárodní soutěže. Také byla suspendována ruská antidopingová agentura RUSADA. V září roku 2018 proběhlo hlasování výkonného výboru WADA na Seychelách, kde bylo odhlasováno zrušení daných sankcí agentury RUSADA, podmínkou však zůstává, že ruská agentura zpřístupní všechny informace získané danou laboratoří. K situaci se vyjádřil i Český olympijský výbor: "Český olympijský výbor bude vždy podporovat boj za čistý sport a vítá všechny kroky, které k němu patří. Současné rozhodnutí WADA jistě vyvolá řadu emocí, podstatné však je, že se řeší, jak dosáhnout zlepšení situace týkající se ruského dopingu" (Jírovec 2018).

20. 9. 2018 (bezprostředně po zasedání) prezident WADA Craig Reedie zveřejnil na oficiálním profilu organizace WADA na platformě Twitter prohlášení, ve kterém konstatuje, že se většina společnosti rozhodla pro obnovení činnosti ruské agentury RUSADA, a to v souladu s kodexem, na základě přísných podmínek (WADA 2018).

4.8 World Anti-Doping Agency

V této kapitole představuji mezinárodní organizaci World Anti-Doping Agency (dále WADA), která se snaží potírat doping na mezinárodní sportovní scéně. Tato organizace vytvořila antidopingový kodex, který nabyl na své platnosti ve všech sportech a zemích po celém světě. Tento kodex obsahuje pravidla, podle kterých se musí řídit všechny ostatní organizace, které kontrolují doping. WADA je tedy centrální organizací a kontrolním orgánem všech ostatních antidopingových organizací. Každý rok přesně specifikuje, jaké látky jsou ve sportu zakázány, popřípadě jaký způsob užívání některých látek je zakázán (Reardon, Creado 2014: 95-105).

WADA byla založena roku 1999 jako nezávislá organizace¹³ poté, co v předešlém roce byla svolána první celosvětová konference (Lausanne - Švýcarsko) kvůli tehdejšímu dopingovým kauzám ve sportu. Doposud neexistovala jedna šablona, podle které by dostávali sportovci odpovídající tresty za neuposlechnutí pravidel, nýbrž sportovci po celém světě

¹³ Hlavním iniciátorem pro vznik WADA byl Mezinárodní olympijský výbor.

dostávali různé tresty v závislosti na provozovaném sportu či v závislosti na národnosti daného sportovce. Na této konferenci se rozhodlo o tom, že musí vzniknout nezávislá protidopingová organizace, která bude mezinárodně platná. WADA se snaží vymítit doping ze sportu. Snaží se o vytvoření stejných podmínek pro všechny profesionální sportovce tak, aby žádný jedinec nebyl zvýhodněn na úkor toho druhého. Organizace také dbá na optimální bezpečnostní podmínky daných sportovců. Antidopingový kodex, o kterém jsem se již zmiňoval, zahrnuje pět základních mezinárodních norem, jejichž cílem je zajištění soudržnosti všech antidopingových organizací po celém světě. Říká, jakým způsobem má probíhat testování a vyhodnocování výsledků, jaké parametry mají mít dané laboratoře, jaké výjimky mohou existovat (například lékař předepsal danému sportovci lék, který je obsažen mezi zakázanými látkami), jaký je přesný soupis zakázaných látek a metod a jakým způsobem mají organizace nakládat s osobními údaji sportovců. Dalším důležitým přínosem WADA je neustálé financování výzkumů, které zajišťují nejnovější informace o vývoji nových látek, které mohou zvýšit sportovní výkon. Jedině tak totiž může WADA detekovat nové sloučeniny, které mohou některé závodníky zvýhodnit nad těmi ostatními (Hughes 2015: 167-170).

Roku 2003 se konala další mezinárodní antidopingová konference v Kodani, kde byl již představen konkrétní antidopingový kodex. Tato mezinárodní antidopingová úmluva byla přijata 19. října roku 2005 v Paříži, na zasedání Generální konference UNESCO a vstoupila v platnost 1. ledna 2007. Mezinárodní olympijský výbor konstatoval, že státy, které nepřijmou daný kodex, by se neměly účastnit olympijských her (Ljungqvist 2014: 799). Do roku 2012 již přijalo danou dohodu 160 zemí (Bowers 2012: 3933-3936).

Jaké jednání sportovce je tedy v rozporu se stanovenými pravidly a označí ho za dopingového hříšníka? 1) Nález zakázané látky či jejích metabolitů v odběrném vzorku sportovce. 2) Použití, nebo pokus o použití zakázané látky či zakázané metody. 3) Odmítnutí odběru nebo neposkytnutí vzorku. 4) Porušení požadavků týkajících se dostupnosti daného sportovce (sportovci například uvádí, v jaké dny v týdnu a v kolik hodin se nacházejí na svých trénincích), včetně neposkytnutí potřebných informací o dostupnosti sportovce. 5) Přenos nebo pokus o manipulaci s jakoukoli částí dopingové kontroly. 6) Vlastnictví zakázaných látek. 7) Obchodování se zakázanými látkami či metodami. 8) Pokus o podání nebo podání zakázané látky či metody jinému sportovci (Sando 2003: 247-259).

Avšak výsledky dopingových testů nemusí být vždy se stoprocentní jistotou správně interpretovány a mohou poškodit dokonce sportovce, který reálně neporušil žádné z pravidel kodexu. Například v roce 1997 zbankrotovala Britská atletická federace (částečně v důsledku

soudních výdajů), kterou žalovala běžkyně Diane Modahl. Ta zpochybnila pozitivní dopingový test, který ji usvědčoval z užití testosteronu. Běžkyni se podařilo přesvědčit soud o tom, že nesprávná manipulace a uchovávání daného vzorku (nedostatek chladu), může podpořit výskyt určitých bakterií v daném vzorku, což způsobí jeho znehodnocení, které může vést k označení vzorku za pozitivní (Rogol 2011: 4473-4474).

Pozitivní dopingový test také obdržel roku 2016 juniorský mistr České republiky v triatlonu Vojtěch Sommer. Ten dopingovou kontrolu absolvoval 16. dubna daného roku, poté, co se umístil na čtvrtém místě v aquatlonu (kombinace plavání a běhu). Sommer bral danou kontrolu jako poctu, která dokládá, že je nejspíše dobrým sportovcem, když si komisaři vybrali právě jeho. K jeho překvapení byl ale dopingový test pozitivní na syntetický erythropoetin. Sommer se musel poté dostavit na Strahov k zasedání komise antidopingové organizace. Sommer údajně nebyl několik měsíců ani u doktora, takže jakoukoli nitrožilní aplikaci kterékoli látky odmítal. U zasedání údajně většina lidí vůbec nevěděla, o čem se hovoří, pouze Jan Chlumský konstatoval, že Vojtěch Sommer má pozitivní dopingový test. Sommer chtěl poté vidět dané dokumenty, které ukazují výsledky testů, avšak následné přezkoumání by údajně stálo více než dva tisíce euro. Rodiče Sommera se však rozhodli pro objasnění daného případu a poskytly potřebné finanční prostředky pro přezkoumání. Analýza proběhla v Drážďanech (část Kreischa) v akreditovaném středisku WADA. Výsledek testů údajně nebyl typicky negativní. Výsledkem testu je určitá křivka, která se poté porovnává s výsledky pozitivních a negativních testů. V daném výsledku testu se nacházela menší odchylka, kterou ale nejspíše mohla zavinit například i nemoc, zranění či cestování, přesto však WADA rozhodla nekompromisně a zamítla Sommerovi pokračovat v jeho sportovní činnosti následující 4 roky. Na tomto rozhodnutí nic nezměnila ani řada odborníků, která v daném případě zastávala stanovisko Vojtěcha Sommera (vědecký pracovník Perikles Simon – univerzita Mainz; profesorka Šárka Pospíšilová – Masarykova univerzita Brno; či profesor Libor Vítek). Otec Vojtěcha Sommera kontaktoval přímo profesora Reichla z WADA, který danou metodu pro výslednou analýzu vymyslel. V odpovědi bylo údajně psáno, že ve zdůvodnění dané věci brání profesorovi Reichlovi etický kodex dané organizace. Sommer ve své zповědi dále uvádí, že alespoň prozatím ztratil zájem o daný sport a nejspíše už se k němu nikdy nevrátí (Sommer 2018). Pozitivní dopingový test tak nemusí být vždy stoprocentně bezchybným ukazatelem a na tento fakt by dle mého názoru měla brát zřetel i WADA, která by měla k daným případům přistupovat transparentně a ponechat sportovci finančně dostupnou možnost odvolání.

5 Od prvních tréninků až k dopingu

Každý cvičenec začíná s tréninkem v posilovně s určitým očekáváním, které ale mnohdy vůbec nemusí nasvědčovat tomu, že by daná osoba v budoucnu chtěla, nebo měla brát látky, které jsou ve sportu zakázané. Cvičenci mají různou motivaci, například úbytek tuku, chtějí formovat svou postavu, nabrat určité množství svalové hmoty, či jen těžit ze zdravotních benefitů správného tréninku. Ne jinak tomu bylo právě u většiny mých informantů, kteří našli zalíbení v kulturistice, ale povětšinou nebyli dopředu obeznámeni s tím, že většina profesionálních kulturistů užívá doping. Například po několika letech tvrdého tréninku v posilovně začali shledávat, že jejich svalový růst je nedostatečný v porovnání s ostatními závodníky, kteří startují „pouze“ na amatérských závodech v rámci České republiky. Jiní cvičenci se o daných preparátech, které jsou důležité pro konkurenceschopnost, dozvěděli od svých zkušenějších sparingpartnerů, či od svých trenérů, kteří působí v posilovnách a vyznají se v problematice kulturistiky. Mnozí sportovci si při svých začátcích v daném sportu například nechtějí připustit, že by dané preparáty pro úspěch na daných soutěžích potřebovali, ale poté jsou svědky toho, že jejich výkony v posilovně, následná regenerace i svalový růst, jsou nedostatečné v porovnání s konkurencí, kteří užívají doping. V tento moment se tito závodníci musejí rozhodnout, zda chtějí soutěžit podle oficiálních pravidel a neužívat doping, a proto se s největší pravděpodobností v soutěži medailově neprosadit. Mohou také zvolit variantu, že chtějí být konkurenceschopní, čehož docílí pouze tím, že sáhnou po zakázaných látkách. Tím mohou ohrozit „nejen“ své zdraví, ale i následné starty na dalších soutěžích (za pozitivní dopingový test se uděluje trest, jehož délka závisí na „stupni“ prohřešku), či svou reputaci. Laická veřejnost mnohdy není obeznámena s problematikou dopingu v kulturistice, a tak fakt, že je některý kulturista dopingovou kontrolou usvědčen z užívání dopingu, může brát jako skandální.

Stejnou situaci museli řešit všichni informanti, které jsem vyzpovídal a jejichž výpovědi uvádím ve své práci. Například jeden z mých informantů, Petr Vaniš, se svěřil s tím, že zprvu také neměl sebemenší ponětí o zakázaných látkách, ale na svých prvních neúspěšných soutěžích se dozvěděl od ostatních závodníků, že pokud chce být úspěšný, musí užívat doping, který je i ostatními závodníky hojně užíván. Vaniš kulturistiku miloval, a rozhodl se tedy dále soutěžit také za pomoci zakázaných látek. Dodává že, touha stát se velkým a úspěšným kulturistou tehdy vyhrála nad poctivostí. Následující soutěž - jednalo se o třetí soutěž, které se Petr Vaniš ve svém životě účastnil, a to rok 1995- již byla ve znamení úspěchu, stal se vítězem. S menšími rozdíly tomu tak bylo i u ostatních aktérů. Většinou se

informanti o zakázaných látkách dozvěděli až poté, co začali cvičit, ale často dříve než vůbec začali soutěžit v daném sportu. Informace získávali od zkušenějších cvičenců z posilovny.

Informant Pavel se dozvěděl o existenci zakázaných látek dokonce ještě předtím než vůbec začal cvičit. Krátce poté, co začal cvičit, již užíval anabolické steroidy, protože si byl vědom své genetické nedostatečnosti. Sám už předem predikoval, že na dané soutěži, které se chtěl účastnit, nebude mít šanci na umístění na stupních vítězů, pokud nebude užívat doping. Údajně by sám nesnesl, kdyby na soutěži skončil na posledním místě. Dále ještě dodává: "Navíc mě to zajímalo už asi od deseti let, kdy jsem koukal na televizi na závod Tour de France a dozvěděl jsem se, že existují nějaké látky, které užíval Lance Armstrong a pomohly mu k lepšímu výkonu, takže jsem stejně tak nějak věděl, že dané látky budu chtít vyzkoušet, ať by to bylo v jakémkoli sportu."

Marek, kterého jsem také vyzpovídal, tvrdí, že není pochyb o tom, že většina lidí, kteří tvrdě trénují a chtějí docílit své vysněné postavy, musí doping lákat svými „pozitivními“ účinky, které se projeví při jeho užívání. (Informant za dané „pozitivní účinky“ označuje zvýšení čisté svalové hmoty, zvýšení síly, snížení množství tuku v těle, lepší svalová regenerace, zvýšená odolnost proti bolesti a další účinky, které se podílí na lepších výsledcích v kulturistice.) Dále dodává výpověď, že bohužel žijeme v uspěchané době, ve které nikdo nechce čekat na výsledky delší dobu, a to podle něho může mít také velký vliv na skutečnost, že někteří cvičenci začínají užívat doping velice brzy – například mezi šestnáctým až osmnáctým rokem života. Informace, které mi aktér sdělil, údajně vyplývají z dlouhodobých spoluprací mezi ním a jeho klienty, které trénuje a připravuje na kulturistické soutěže. Mnohdy ho žádají o pomoc mladí klienti, kteří dle jeho slov začínají užívat dané látky zbytečně velice brzy. On sám říká, že začal užívat doping až poté, co absolvoval své první amatérské soutěže a přiblížil se svému „naturálnímu maximu“, tedy určitému potencionálnímu stavu, kde se může cvičenec nacházet po několika letech optimálního tréninku, stravování a regenerování. Dále za danou potencionální mez již nelze postoupit a nabrat tedy ještě více svalové hmoty¹⁴. Největší svalové přírůstky může cvičenec bez požití cizorodých látek zaznamenat přibližně v průběhu prvních šesti let tréninku, další svalové přírůstky jsou již v porovnání s prvními roky cvičení zanedbatelné, ale ne však nereálné. (Kauri et al. 1995).

¹⁴ Avšak jedná se pouze o určitý spekulativní koncept, který není vědecky ověřen, protože prakticky nelze ověřit, díky tomu, že daný cvičenec se může určitým způsobem stále zlepšovat ve svém tréninku, či regeneraci, takže další svalové přírůstky, ačkoliv již minimální, se mohou v budoucnosti dostavit.

Někteří z mých informantů například začali užívat doping, ale ani na jedné ze soutěží, které absolvovali, neuspěli, tedy neumístili se na stupních vítězů, což je odradilo od další konzumace daných látek a od dalšího závodění. Z výpovědí vyplývá, že užívání dopingu není automaticky zárukou následného úspěchu, což potvrzuje informant Pavel, Jan Martinic i Tomáš Kafagi¹⁵. Tito závodníci díky danému "neúspěchu" také brzy skoncovali s užíváním zakázaných preparátů a dále nezatěžovali své tělo negativními účinky spojenými s konzumací těchto látek. Nejen tito jedinci vyzdvihují fakt (ukončení závodní kariéry), jako fakt pozitivní v rámci svého zdraví. Například již zmiňovaný Petr Vaniš, nyní odsuzuje užívání dopingu a myslí si, že ukončením užívání zlepší dlouhodobě svůj zdravotní stav, a tím si i prodlouží svůj aktivní život. Petr Vaniš dokonce ve své publikaci "Vyhrát nebo zemřít" zmiňuje určitou "tabulku smrti", která odkazuje na některé úspěšné bývalé závodníky kulturistiky, kteří dle jeho slov za užívání zaplatili životem, když zemřeli v poměrně nízkém věku ve srovnání s průměrnou délkou života lidí, kteří se kulturistice nevěnují. (Vaniš 2018: 154)

Uvedené skutečnosti nám tedy naznačují, že kromě užívání dopingu musí být závodníci geneticky obdařeni určitými predispozicemi pro tento sport. Závodník, který má dané predispozice, dodržuje optimální regenerační návyky, striktní nutriční plán a k tomu užívá zakázané látky, může být poté úspěšný i na mezinárodních soutěžích v tomto sportu, v opačném případě nikoliv.

¹⁵ Daní závodníci se na absolvovaných kulturistických soutěžích medailově neumístili.

6 Tělesný kapitál jako prostředek diferenciacie

V této kapitole popisují určitý tělesný kapitál, kterým se závodníci kulturistiky navzájem odlišují a který se snaží svou dlouhodobou a systematickou činností navyšovat. Popisují zde základní součásti kapitálu, i to jakým způsobem může být navyšován - povětšinou prostřednictvím rutinních habitualizovaných činností, které se osvědčily jako funkční v dané sportovní disciplíně. Dostávám se zde tedy i k habitu, tak jak ho pojímá Marcel Mauss. Mauss chápe habitus jako soubor habitualizovaných tělesných praktik a technik, které si jedinec osvojí v rámci určitého společenství. Habitualizovanými se stávají právě ty činnosti, které se ukazují být účinnými v rámci daného prostředí, a proto jsou pak napodobovány. (Mauss 1973: 73)

Pierre Bourdieu ve svém díle konstatuje, že jedinec se ve společnosti pohybuje v rámci určitého sociálního pole, ve kterém se snaží získat pro sebe co nejlepší pozici tím, že vlastní různé formy kapitálu, které se snaží dále navyšovat a získávat tak stále lepší pozici v daném poli (Bourdieu 1986: 241-258). Neexistuje však pouze jedno monopolní pole, nýbrž celá řada sociálních polí, na kterých aktéři mohou hromadit různé formy kapitálu. Pro příklad si můžeme uvést pole akademické, politické, sportovní atd. Poslední zmíněné pole, v rámci kterého může aktér navyšovat svůj kapitál (v daném případě "kapitál tělesný") zmínil ve svém díle sociální antropolog, sociolog a bývalý spolupracovník Pierra Bourdieuho, Loïc Wacquant. (Wacquant 2004) Wacquant v knize *Body and Soul* popisuje prostředí ghetta v Chicagu, ve kterém se nachází boxerský gym, v němž aktéři pomocí různých tréninkových strategií navyšují svůj tělesný kapitál. Aktéři musí dobře znát jednotlivá kritéria, podle kterých mohou svůj kapitál hodnotit. Jen v takovém prostředí může zmíněný kapitál fungovat jako prostředek diferenciacie. Daný jedinec musí vědět, jakým způsobem se jeví daný kapitál, pokud je ho nedostatek, či menší množství a naopak, jak se jeví, když je ho vyšší množství. Validitu daného kapitálu si plně dovedeme uvědomit až v závislosti k jeho opozici. Bez daných opozic by totiž vůbec nemohlo vzniknout pomyslné sociální pole, na kterém se aktér díky určitému množství kapitálu může pohybovat (dle toho zda vlastní více, či méně kapitálu). O tom jak jsou binární kontrasty (opozice) kruciólní pro chápání "našeho" světa, ve kterém žijeme, psal například i další představitel francouzské akademické scény, antropolog Claude Lévi-Strauss, který tuto ideu demonstroval například na opozicích: velký x malý, hodně x málo, kultura x příroda, syrové x vařené atd. (Lévi-Strauss 1971: 85)

Z jakých součástí se tedy skládá "tělesný kapitál" kulturisty, díky jehož dostatečné výši se může kulturista kvalifikovat až například na věhlasnou soutěž Mr. Olympia, kde

startoval asi největší popularizátor kulturistiky Arnold Schwarzenegger, můj informant Petr Vaniš, či Frank Zane, s kterým trénoval antropolog Linder ještě předtím, než ho zmiňoval ve svém článku? Jednoznačně se jedná o záležitost estetickou a neplatí vždy, že čím vyšším svalovým objemem závodník disponuje, tím vyšší má šanci na zisk vítězství. (Celkové hodnocení, které udělí závodníkovi rozhodčí, totiž závisí hned na několika faktorech.) Dá se říci, že tělesný kapitál se v případě kulturistiky sestává z těchto částí: objem svalstva (Čím více svalové hmoty dokáže závodník vlastnit, tím více bodů může získat.), aktuální forma (Je ovlivněna množstvím podkožního tuku, se kterým se kulturista na soutěž dostaví. Menší množství podkožního tuku zvýrazní svaly soutěžícího.), separace (Jedná se o dostatečné "prokreslení" a "plnost" svalů, což nezajišťuje pouze množství podkožního tuku, ale i kvalita svalu samotného), správný vzájemný poměr svalů (Svaly musí být rozvíjeny v správném velikostním poměru k ostatním svalům, tak aby některé svalové partie svým objemem nezaostávaly, či nebyly naopak více rozvinuté, než ty ostatní.). K tomu, aby závodník dosahoval co nejlepších výsledků ve všech zmíněných částech, musí mít dostatečné množství informací o celé problematice. Musí se tedy osobně naučit informace přijímat a později je i správně aplikovat, či informace a z nich vyplývající principy přijímat, například prostřednictvím trenéra, který závodníkovi prozradí, jaké aktivity musí provádět, a ulehčí mu "vzdělávací proces". Tyto aktivity jsou do určité míry stále se opakující činnosti, které přinášejí závodníkovi užitek v rámci dlouhodobého období. Jedná se tedy o habitualizované činnosti, díky kterým závodník již nemusí každý další tréninkový den vymýšlet a zkoušet nové tréninkové, suplementační, či stravovací postupy, ale drží se již dlouhodobě užívaných vzorců, které vytváří v životním stylu daného kulturisty specifický řád. (Berger and Luckmann 1999: 57)

6.1 Nástroje

Se kterými "nástroji" tedy kulturisté mohou pracovat, aby dosáhli co nejlepších výsledků v již zmíněných segmentech? V první řadě je to "silový trénink", kterým cvičenec vytváří ve svých svalech takzvaná mikrotraumata, kterými do určité míry "poškodí" cvičený sval. Daný sval se poté adaptuje na danou zátěž, na daný způsob tréninku, takže má tendenci k tomu "sílit". Tohoto adaptačního mechanismu kulturisté využívají ve svůj prospěch a díky progresivnímu přetížení (Například se snaží stále navyšovat zdvihané závaží.) dokážou stále stimulovat svalovou hmotu k dalšímu růstu. Kulturisté ve svých trénincích zpravidla volí postupy, které cílí na co nejvyšší sarkoplazmatickou hypertrofii svalu (Jedná se o růst objemu svalu.), což jsou odlišné postupy, než se používají například pro myofibrilární hypertrofii svalu, kterou

používají vzpěrači. (Tyto metody cílí převážně na sílu daného svalu, nikoliv na objem.) I z tohoto důvodu může mít například vzpěrač větší sílu, než kulturista, přestože jeho tělo váží méně kilogramů a má méně svalové hmoty. Trénink kulturistů je tedy velice specifický a nezaměřuje se prioritně na zvedanou váhu v kilogramech, nýbrž na dostatečnou stimulaci svalu, kterou lze docílit stálým opakováním daného cviku. Vzpěrači pro dosažení maximální síly trénují s menším množstvím opakování. To znamená, že si například na velkou vzpěračskou činku naloží dostatečnou zátěž v podobě železných kotoučů a poté udělají například tři dřepy za sebou. Poté činku položí a následuje několikaminutová pauza, ve které se vzpěrač připraví zase na další sérii několika opakování. (V běžném tréninku, jenž se zaměřuje na myofibrilární hypertrofii, se provádí zpravidla od jednoho až do pěti opakování cviku v jedné sérii.) Kulturisté si však v tréninku naloží na činku takovou váhu, aby s ní dokázali provést zpravidla od osmi do dvanácti opakování a co nejvíce se v dané sérii přiblížili takzvanému svalovému selhání. (Sval v těchto okamžicích povětšinou cvičence specificky bolí, kvůli nahromadění laktátu ve svaly, a je vyčerpán natolik, že kulturista již další opakování nezvládne udělat, buď z důvodu dostatečné bolesti daného svalu nebo z důvodu nedostatku síly pro opětovné zdvihnutí činky.) Před započítáním další série daného cviku se v kulturistickém tréninku odpočívá zpravidla od jedné až do tří minut, během této odpočinkové doby se v těle navyšuje hladina takzvaného Adenosintrifosfátu, který poslouží v nadcházející sérii jako zdroj energie pro další energeticky náročný pohyb. (Jedna série netrvá povětšinou déle než minutu.)

Dalším nástrojem, který musí doplnit správný trénink, pokud chce kulturista dosahovat optimálních výsledků, je pestrá "strava", ve které musí být dostatek kalorií. Organismus, který je v kalorickém nadbytku, může ukládat přebytečnou energii mimo jiné do svalů, které se chtějí adaptovat na již proběhnuvší trénink. Taktéž jsou potřebné makroživiny - bílkoviny, sacharidy, tuky. Hlavní makroživinou, na kterou se klade důraz, je bílkovina a její potřebné aminokyselinové spektrum, díky kterému může sval dále nabývat na síle a objemu, a adaptovat se tedy na tréninkovou zátěž. Kulturista dále musí vědět, v jakém množství je pro něho potřebné dané bílkoviny konzumovat a v jaké frekvenci během dne. V tréninku tedy cvičenec musí vystavit své tělo určitému stimulu, na který poté může organismus optimálně reagovat, za podmínky, že bude mít k dispozici potřebnou energii ze stravy.

Dalším komponentem, bez něhož se cvičenci neobejdou, je celková "regenerace" těla. Aby regenerace těla probíhala optimálně, musí kulturista kromě stravovacího režimu dodržovat i dostatečný "spánkový režim", v rámci kterého se v organismu odehrává mnoho

fyziologických procesů, co napomáhají mimo jiné k snižování kortizolu¹⁶, který do určité míry snižuje anabolický stav ve svalech, což je nežádoucí jev. Mezi další často zařazované regenerační techniky¹⁷ patří například masáže namožených svalů, či kompenzační tréninky navíc, které dopomáhají cvičenci zlepšovat jeho takzvané pohybové vzorce, jejichž optimalizace může zabránit například častým potížím pohybového aparátu¹⁸.

Posledním nezbytným instrumentem profesionálního kulturisty, který doplní trénink, stravu a regeneraci, je doping. V kulturistice to jsou konkrétně cizorodé anabolické steroidy, které dokážou navýšit anabolismus kosterního svalstva nad jeho "přirozenou hranici" a napomohou danému kulturistovi nejen k vyššímu svalovému objemu, ale i k vyšší svalové tvrdosti a k snazší ztrátě podkožního tuku. Více se na doping zaměřuji v ostatních kapitolách. Je tedy zřejmé, že kulturista, který nebude tyto látky užívat, nikdy nebude vyhrávat na mezinárodních kulturistických soutěžích, kde startují závodníci, kteří velice přesahují míru svalového objemu naturálních cvičenců.

Kulturistická sportovní scéna je tedy velice specifická právě tím, že pokud je snaha dosahovat co nejlepších výsledků v daném sportu, a tedy co nejvíce navyšovat hodnotu tělesného kapitálu, závodník musí využívat zakázaných postupů pro získání tohoto kapitálu.

¹⁶ Stresového hormonu

¹⁷ Avšak jejich užití už je značně individuální záležitostí a není tedy pravidlem, že je daný cvičenec využívá.

¹⁸ Bolest spodní části zad, bolest vrchní části zad, bolest ramene atd.

7 Etika

Užívání steroidních látek, které používají nejen profesionální závodníci kulturistiky, je v České republice zakázáno. „Jakýmkoliv zacházením s anabolickými steroidy a jinými látkami s hormonálním účinkem se vystavujete nebezpečí trestního stíhání a jste potencionálním pachatelem trestného činu. § 288 trestního zákoníku není sportovní norma, ale právní norma, zavazuje všechny na území České republiky a je závazná nejen pro všechny sportovce, ale i pro všechny státní orgány.“ (Caha 2012) Dané látky lze tedy konzumovat pouze na základě lékařského předpisu, což vytváří určitá etická dilemata, která se týkají samotných závodníků. Kulturisté si povětšinou tyto preparáty pořizují bez lékařského předpisu, tedy nelegálně. Výzkum bylo možné provádět především díky tomu, že nedovolené užívání látek s hormonálním účinkem nepatří mezi trestné činy, které musí být ohlášeny třetí osobou na Policii České republiky, pokud o nich daná osoba ví. (§ 368 trestního zákoníku: 2009)

Kdy se nejspíše začala řešit problematika dopingu? Doping se stal palčivým tématem až v době, kdy vznikl „vrcholový sport.“ (Ten dle Hnízdila nespadá již do roviny čistě zájmové, ale spadá do roviny ekonomické a politické.) Přestože se určitý druh "dopingu" objevoval již ve starověku. Sport je v současné společnosti populární až takovým způsobem, že ho můžeme sledovat v hlavních vysílacích časech různých televizí a výsledky daných sportovních klání jsou zmíněny druhý den na titulních stránkách novin a časopisů. Staré římské heslo „chléb a hry“ se podle Jiřího Radvanského uplatňuje především v posledních desetiletích druhého tisíciletí (Radvanský in Hnízdil 2000: 7). Můžeme říci, že ani na začátku dvacátého prvního století tomu není jinak.

Na konci dvacátého století se „sport stal významným průmyslovým odvětvím, podporovaným často i ze státních prostředků. Vrcholový sport v něm zaujal zcela dominantní pozici. Globalizace se stala hlavním procesem, který šíří povědomí o vrcholovém sportu po celém světě. Díky jeho oblíbenosti a médiím se stal ekonomicky velice výhodným. Protagonisté mají působit jako pozitivní vzory pro náplň volného času běžné populace (Radvanský in Hnízdil 2000: 8).

Sportovec, který zneužívá zakázané látky, se však distancuje od role vzoru, protože porušuje pravidla soutěže. Tím popírá určitý „obraz" správného sportovce, který je nadnárodními sportovními organizacemi vytvářen. Sportovci v dnešní společnosti často přebírají role vzorů, které by měla společnost následovat. Jaké pobouření mohou vyvolat dopingové skandály, jsme mohli zaznamenat například v roce 2005, kdy Kongres Spojených států amerických projednával údajné zneužití dopingu u několika desítek amerických atletů,

kteří byli usvědčeni z užívání dopingu. Kongres se věnoval projednáváním těchto skandálů celých osm dní, což je více, než bylo v tomtéž roce věnováno například zdravotnictví, či potenciálnímu konci války v Iráku. Například minulý viceprezident USA, Joseph Biden, který v roce 2019 oznámil, že bude v roce 2020 kandidovat na prezidenta USA, během tohoto projednávání prohlásil, že toto neamerické jednání daných sportovců podkopává identitu této země, a tedy její celkový „obraz“ (Bell 2008).

Nastínil jsem určité morální hledisko, které nepřipouští užívání dopingu. Sportovci povětšinou reprezentují určité instituce (například stát) a soutěží v rámci jasně vymezených pravidel. Nečestné jednání reprezentanta dané instituce může znehodnocovat ji samotnou. Takto se vyjadřuje k problematice dopingu Antidopingový výbor ČR:

"Užívání dopingu je způsob, jakým si někteří sportovci chtějí nedovoleně zvýšit svoji výkonnost. Když mluvíme o dopingu, napadne většinu lidí slovo steroidy, ale doping není jen tato zakázaná látka. Někteří sportovci používají další zakázané látky, jako jsou povzbuzující prostředky, růstové hormony, doping maskující látky, narkotika a třeba i marihuanu. Další používají zakázané metody, jako jsou krevní transfúze a genový doping, nebo odmítají podstoupit dopingové zkoušky, nebo se dokonce snaží nezákonně manipulovat se vzorky při odběrech"(antidoping 2011).

7.1 Etické aspekty

Jaké otázky nám tedy vyvstanou, pokud se zaměříme na dilemata, která jsou s dopingem spojena? Jiří Radvanský rozdělil odpověď na tuto otázku do několika rovin (do několika aspektů).

První aspekt se zaměřuje na podmínku rovnosti mezi závodníky. Idea spravedlivých podmínek v rámci sportovního klání, pochází již z původních řeckých olympijských her. Hogenová konstatuje, že Areté¹⁹ je ústředním bodem olympijské filozofie. (Hogenová 2000) Tímto aspektem je „aspekt fair play“, který řeší nerovné podmínky jednotlivých sportovců. Například některý závodník může vlastnit preparát, který zvýhodňuje jeho pozici v dané soutěži tím, že mu dopomůže k lepšímu výsledku. Stejný preparát nemusí mít k dispozici všichni soutěžící, čímž se znevýhodní atributy, se kterými vstupují do dané soutěže. Dalo by se říci, že se tento aspekt může týkat také aspektu ekonomické dostupnosti, kdy některé drahé preparáty²⁰ zvýhodňují "majetného" závodníka proti "nemajetnému" obdobně jako použití

¹⁹ Idea naprosté dokonalosti – ve smyslu morální cnosti.

²⁰ V rámci ekonomické dostupnosti se může jednat i o legální preparáty, na které nemusí mít jiný závodník dostatečné množství finančních prostředků.

zakázaného preparátu, kterým ostatní závodníci nedisponují. Jako příklad můžeme použít erythropoetin²¹: budete-li se po určitý čas nacházet v komoře se sníženým obsahem kyslíku, tak si vaše tělo vyrobí stejné množství vlastního erythropoetinu jako při užívání dopingu. Užívání dopingu je zakázané, spát v dané komoře je povoleno. Stejný účinek má i například pobyt na náhorních planinách v Peru. Výsledek je totožný: vyšší hladina erythropoetinu zvýší počet červených krvinek u daného závodníka, a zvýhodní ho tak před těmi ostatními (Radvanský in Hnízdil 2000: 9). Výhody erythropoetinu využívají i v současnosti sportovci nadále, a pokud erythropoetin získávají z komory se sníženým obsahem kyslíku, tak to není pro společnost nic zavrženíhodného. Pro příklad mohu použít perfekcionista fotbalistu Cristiana Ronalda, který se netají tím, že v dané komoře přespává a v minulosti dokonce i využíval osobního „spánkového kouče“ Nicka Littlehalese, který vytvářel pro Ronalda určité strategie, které řeší kolik hodin denně je třeba spát, v jakých intervalech a v jaké části dne.

Podle Hogenové sportovec, který užívá doping: „podvádí soupeře i diváky. Narušuje se nejen charakter sportovce, ale i sociální funkce sportu“ (Hogenová 1998: 83). Lze, ale takto jednoduše interpretovat danou skutečnost? Pokud se zaměříme na problematiku zakázaných látek globálně, tak můžeme souhlasit s tím, že doping je ve vrcholovém sportu kontrolován (dopingovými kontrolami). Zaměříme-li se ale přímo na kulturistiku, zjistíme, že v tomto sportu tomu tak nemusí být. Nejpopulárnější kulturistická asociace The International Federation of Bodybuilding and Fitness (IFBB) sice kontroluje zneužívání dopingu na amatérské úrovni, ale určité federace nikoliv. (Např. NABBA - National Amateur Body-Builders' Association, PCA - Physical Culture Association, či WPC – World Physique Championship) Existují tedy federace, ve kterých se doping nekontroluje, a užívání zakázaných látek je tedy v jejich rámci „povoleno“. Paradoxem je fakt, že v rámci federace IFBB soutěží ti nejpopulárnější a nejlepší kulturisté světa a právě tato organizace se vymezuje vůči dopingu. Na amatérské úrovni se dopingové kontroly provádí, na profesionální úrovni nikoliv. Profesionálové povětšinou o daných látkách na veřejnosti nehovoří, především kvůli udržení své dobré pověsti, která jim může zaručit ekonomické výhody, pokud uzavřou kontrakt například s některou firmou, která zajišťuje prodej fitness produktů. V kulturistice tedy v některých federacích není nutné řešit problém potenciálního zvýhodnění určitého závodníka, který užívá doping, protože všichni zúčastnění mají konzumaci dopingu „povolenou“. Jsou zde tedy nastavena „stejná startovní pravidla“, avšak ekonomické dilema

²¹ Hormon podílející se na tvorbě krvinek

zde zůstává. Většina mých informantů (7 z 8 aktérů), však soutěžila, či stále soutěží pod federací IFBB, kde problematika aspektu "fair play" existuje.

Aspekt škodlivosti. Tento aspekt řešíme, když označíme za doping vše, co je spojeno s vyšší výkonností daného sportovce, a zároveň to může poškodit jeho zdravotní stav. Pak se naskytá otázka, jak velké je aditivní riziko vzniklé použitím zakázaného preparátu oproti zdravotnímu riziku vyplývajícímu z provozování sportu samotného? (Radvanský in Hnízdil 2000: 9)

Dalším aspektem je „Aspekt zaměřenosti pouze na vrcholový sport“. Tento aspekt Radvanský popisuje svými slovy takto: „Díky obrovské medializaci vrcholového sportu zůstává zcela mimo zájem amatérský sport, a to, zda se v jeho rámci zneužívá doping. (...) Vhodným řešením by bylo postavit nejrizikovější látky pod speciální kontrolu – nakládat s nimi obdobně jako s opiáty. (...) Fenomén dopingu vyžaduje podrobnou analýzu a pečlivé zvážení strategie s cílem minimalizovat jeho vliv. (...) Ekonomický tlak na výkon jako jediné kritérium úspěchu je tak velký, že švindlovat a nebýt chycen se finančně královsky vyplatí“ (Radvanský in Hnízdil 2000: 10). Dokument Bigger, Stronger, Faster potvrzuje, že „rekreační sportovci“, alespoň tedy v rámci USA, užívají velké množství zakázaných látek. V daném dokumentu z roku 2008 se uvádí, že z veškeré spotřeby steroidních látek v USA připadá 85 % na rekreační cvičence. (Bell 2008) Pokud se navíc zaměříme na kulturistiku, tak zjistíme, že získat takzvanou "Profi kartu"²², je prakticky nereálný počin pro naturálního cvičence²³, protože takový jedinec nebude disponovat dostatečným objemem svalové hmoty a neobstojí při soutěži v konkurenci ostatních závodníků, kteří také usilují o zisk dané karty.

Aspekt poměru "zisk-riziko". Tento aspekt hledí na problematiku otázek, které se týkají vztahu mezi ziskem a rizikem (zdravotním). Daný závodník například řeší dilema, zda je lepší být čestným průměrným profesionálním závodníkem, který nevydělavá horentní sumy, či být závodníkem, který sice nemá "čisté svědomí" a může mít v budoucnosti určité zdravotní komplikace, ale bude vyhrávat dané soutěže a vydělavat velké peníze například i díky jeho medializaci. Nutno ještě říci, že mezi kulturisty bez užití zakázaných látek nebude daný závodník nejspíše ani průměrným závodníkem. Dále se dané riziko zdravotních komplikací může snížit stálým dohledem doktorů a užíváním terapeutických dávek daných preparátů. Není tedy lepší závodit pod menším množstvím daných látek, které nám poskytnou lepší regeneraci svalstva s "přiměřeným" rizikem, které ohlídá sportovní doktor? Je tedy

²² Jedná se o kartu, například v asociaci IFBB, která dokládá, že je závodník právoplatným profesionálem a je oprávněn k startům na profesionálních soutěžích.

²³ Cvičenec, který neužívá zakázané látky. (Slangový výraz)

opravdu nemorální konzumovat dané látky? Doping zvyhodňuje závodníky, které na něho mají finanční prostředky, a riziko zdravotních komplikací nelze vyloučit, takové sledování by mohl provádět pouze lékař, který by nedodržel Hippokratovu přísahu. Riziko daného užívání lze snížit na minimální hranici, kterou můžeme přirovnat například k spotřebě třiceti cigaret denně. Přitom spotřeba takového množství cigaret je legální, na rozdíl od steroidních látek (Radvanský in Hnízdil 2000: 11).

7.2 Hledisko aktérů

Mnou dotazovaní aktéři povětšinou zmiňují, že se od jiných osob dozvěděli, že se daný sport bez zakázaných preparátů na dostatečné úrovni ani nedá provádět, takže se aspektem "fair play" do vyšší míry nezabývali. Informant Jaroslav mi na můj dotaz na aspekt "fair play" odpověděl následovně: "Můj první trenér, který mě trénoval, mi řekl, že všichni závodníci berou. Akorát někteří berou stále a risknou to i v době závodů a někteří vysazují před závody, aby nebyli pozitivní, když je chytne dopingovka. Takže já jsem to bral jako fakt, že to je taková nutnost, navíc sám na sobě jsem viděl, že to není tak jednoduché se dostat do dobré formy. Samozřejmě jsem ale věděl, že někteří závodníci mají lepší podmínky, protože mají třeba více peněz na sypaní. Já jsem bral nejdříve jen ty nejzákladnější věci, abych na ně vůbec měl peníze." I další aktéři se převážně shodli na tom, že jim samotným připadá kulturistika jako nespravedlivý sport, převážně z hlediska ekonomického aspektu, který zvyhodňuje "majetnější" závodníky.

Z dat, které jsem sesbíral, také vyplývá, že doping opravdu užívají již i amatérští sportovci, protože všichni dotazovaní informanti užívali zakázané látky. „Pouze“ dva aktéři z osmi se později stali profesionálními kulturisty. Doping však užívali již před získáním své profesionální karty.

"Aspekt škodlivosti" a aspekt "zisk-riziko" bychom mohli sjednotit do jednoho. Zjistil jsem, že tyto otázky si pokládají, či pokládali informanti takřka denně. Na danou problematiku neexistuje přesná odpověď, jež by dokázala vystihnout hranici mezi ziskem a rizikem u jednotlivých aktérů. Jedná se o velice individuální záležitost. Někteří závodníci jsou ochotni čekat delší dobu například na výhru na některých závodech, zatímco jiní mohou skončit s užíváním daných látek již po první "neúspěšné" soutěži, kde se neumístí na stupních vítězů, protože nadále nechtějí podstupovat riziko možného negativního vlivu na jejich zdraví. Pavel o své zkušenosti hovoří takto: "Na někoho můžou mít steroidy horší dopad, na někoho lepší, ale mně spíše nesesedly a vyhodnotil jsem to radši tak, že jsem s tím skoncoval. Navíc se

to nemusí projevit hned, ty negativní účinky, ale i později. Myslel jsem si, že to bude vypadat jinak, že třeba vyhraju danou soutěž, bude se mi více dařit, ale takhle jsem tomu vše jen obětoval a spíše mi to více bralo, než dávalo. Peněz jsem moc neměl a do toho jsem se necítil nejlépe ani po zdravotní stránce, takže jsem s tím radši skoncoval. Mám kamarády, kteří to snášejí líp a berou delší dobu než já, ale já jsem se na tom necítil dobře a nejspíš ze strachu jsem skončil." Jiní aktéři se také rozhodli přerušit dané užívání povětšinou poté, co se u nich objevily nějaké zdravotní komplikace, například gynekomastie, vyšší výskyt akné, či vypadávání vlasů. U některých závodníků se však vedlejší účinky projevily jen v malé míře, což je nijak více prozatím neovlivnilo a nadále pokračují v dané činnosti. Aspekty, které závodníci shledávají na dopingu jako pozitivní, uvádím v kapitole o pocitech aktérů. Mohu tedy konstatovat, že "aspekt škodlivosti" si informanti, kteří nejsou úspěšní na daných soutěžích, uvědomují velice dobře a povětšinou k němu brzy přihlédnou a rozhodnou se pro omezení, či celkové přerušování konzumace daných látek. Aktéři, kteří jsou úspěšní na daných soutěžích, se snaží co nejvíce eliminovat nežádoucí vedlejší účinky pomocí jiných preparátů a lékařského dohledu a snižovat tedy co nejvíce riziko, které z užívání dopingu plyne. O tom, že se profesionální kulturisté někdy nedaří nalézt optimální hranici mezi ziskem a rizikem plynoucím z užívání dopingu, čteme v médiích poměrně často. Někteří profesionální kulturisté umírají například na zástavu srdce již v období plné dospělosti²⁴, či mladého věku.²⁵ Mezi nejznámější kulturisty, kteří toto tvrzení potvrzují, patří v posledním desetiletí: Aziz ZyzShaversian²⁶, Luke Wood²⁷, Daniele Seccarecci²⁸, či Dallas McCarver²⁹. Nutno ale zmínit, že někteří profesionální kulturisté mohou užívat i několikanásobně vyšší dávky daných látek než jiní kulturisté a velice těžko se pak proto z jednotlivých případů vyvozují obecně platné závěry.

²⁴ Období plné dospělosti = 18 – 30 let

²⁵ Období mladého věku = 30 – 45 let

²⁶ Aziz ZyzShaversian zemřel ve věku 22 let.

²⁷ Luke Wood zemřel ve věku 35 let.

²⁸ Daniele Seccarecci zemřel ve věku 33 let.

²⁹ Dallas McCarver zemřel ve věku 26 let.

8 Anabolický cyklus v praxi

V této kapitole objasňuji, jakým způsobem může reálně fungovat aplikace zakázaných látek v "nabíracím" období kulturisty, kdy se jedinec snaží "vybudovat" co nejvíce svalové hmoty³⁰. Pro danou kapitolu jsem použil data, která jsem získal od svých informantů. U jednotlivých případů jsem evidoval látky, které bývají nejčastěji využívány, a tyto látky jsem v této kapitole popsal, stejně jako to, jakým způsobem jsou užívány.

Obsah dané "kúry" (slangové označení celého souboru zakázaných látek, který kulturista zařadí do své přípravy³¹) se značně liší na základě toho, zda je kulturista již "pokročilejším" uživatelem daných preparátů, či s nimi přichází do kontaktu poprvé. Mnohdy cvičenci, kteří začínají s dopingem, chtějí pouze vyzkoušet třeba jen jednu zakázanou látku, aby zjistili, jak se "na dané látce" budou cítit a jakým způsobem bude zvyšovat jejich výkonnost. Mezi látky, které se často objevují v první kúře kulturistů, patří jednoznačně Stanozolol³², což je androgenní anabolický steroid, který se dá užívat i orálně ve formě tablet³³. To je jeden z důvodů, proč je Stanozolol právě tak oblíbeným mezi začátečníky. Mnohdy se začátečníci chtějí vyhnout právě injekční aplikaci, která s sebou nese potřebu dalších, alespoň elementárních znalostí anatomie lidského těla a určitou formu "kuráže", která dopomůže danému aktérovi k tomu, aby vůbec vpravil zakázanou látku³⁴ do svého těla. Vždy s sebou tedy daná aplikace přináší i určitou míru rizika. Povětšinou si cvičenci deriváty testosteronu aplikují do bočních stran stehen (do svalové tkáně), do hýždí, či do ramen, výjimkou je například růstový hormon, který si kulturisté aplikují převážně do podkožního tuku v oblasti břicha. Pokud nejsou jehly, kterými se látka aplikuje do těla, uchovávají v souladu s hygienickými předpisy, může dojít k celé řadě potíží³⁵. Dále se například aplikace do svalové tkáně nemusí vydařit a kulturista si může omylem aplikovat účinnou látku přímo do krevního oběhu. V takovém případě musí co nejrychleji vyhledat lékařskou pomoc, kvůli riziku úmrtí. Tři z mých informantů zaznamenali lehčí problémy při aplikaci daných látek, avšak lékařskou pomoc se nerozhodl vyhledat ani jeden z nich. Aktéři například narazili na žilní oběh, ale nevpravili do daného místa velké množství dané látky, nýbrž opět vyndali jehlu a znovu aplikovali do správného místa (do svalové tkáně).

³⁰ sarkoplazmatická hypertrofie

³¹ kulturistický či lékařský slang

³² anabolický steroid, který byl využíván k léčbě žilní nedostatečnosti

³³ Kulturisté, kteří užívají anabolické steroidy dlouhodobě, raději volí injekční aplikaci steroidních látek, protože nemá tak negativní vliv na funkci jater a působí efektivněji.

³⁴ u které si mnohdy ani není jist jejím původem

³⁵ AIDS, hepatitida, či narušení pokožky

Marek se mi svěřil se svou zkušeností. Poté co jsem se ho ptal na to, zda někdy zažil nějaké komplikace při samotném vpravení dané látky do těla. Popsal jeden takový neúspěšný pokus o vpravení dopingu do svého těla. Cituji jeho slova: "I já jsem měl takovou příhodu vid', před závodama jsem to naládoval do stehna a začala mi z toho v uvozovkách stříkat krev a teď jsem si říkal, tak a teď jsem v řiti, ale já jsem byl blbec v té době, já jsem tam ten testáček naládoval i tak a vůbec jsem nevěděl, co jsem trefil, no a dalších 24 hodin jsem byl tak psychicky na dně, že jsem vůbec nevěděl jestli přežiju, ale pak jsem si zjišťoval, že stejně bych musel poslat nějaký větší množství, aby se to dostalo do krevního oběhu k srdci a tak dále, ale musel bych poslat opravdu vyšší množství, a to já tenkrát dával mnohem menší dávky, ale byl to pěkně hnusnej pocit." Dále mi pak stejný aktér vyprávěl o tom, jak pro něho bylo vždy nepříjemné si brát injekční stříkačky i s účinnými látkami s sebou na veřejnost, když šel například s přáteli posedět do restaurace do města a poté občas musel předstírat, že si jen jde "odskočit" na toaletu a že hlavní důvod daného odchodu od jídelního stolu není následná aplikace zakázaných látek. Dodává, že dříve se za užívání styděl, a tak by ani s ostatními o této problematice nehovořil, ale nyní, když už je ta životní etapa ukončena, tak je schopen se o (nyní již úsměvných) zkušenostech bavit.

Pokročilí uživatelé dopingu již tedy zpravidla užívají vždy jako jednu ze základních látek své "kúry" některou injekční formu testosteronu, ke které připojují další látky, které působí synergicky a dokážou anabolický efekt ještě navýšit. Dané druhy testosteronu můžeme rozdělit na takzvané krátké a dlouhé estery. Liší se od sebe poločasem rozpadu dané formy testosteronu v těle. Zároveň také detekční dobou, která určuje, po jakou dobu bude v krvi závodníka daná látka detekovatelná. Například testosteron propionát patří mezi krátké estery, což značí, že daní závodníci musejí tuto formu testosteronu aplikovat denně a detekční dobou látky jsou tři týdny. Mezi dlouhé estery patří například testosteron cypionát, který lze užívat "pouze" jednou týdně, ale účinek dané látky bude mít zpravidla delší nástup, než tomu je u krátkých esterů, a jeho detekční doba je až 3 měsíce. Někteří, povětšinou amatérští závodníci, tedy přestanou určitou dobu před závody užívat zakázané látky s ohledem na jejich detekční dobu a poté nejsou pozitivně testováni na dané soutěži. S největší pravděpodobností však nedocílí optimální závodní "formy", protože v době závodu již nebudou na sval "pozitivně" působit látky, které závodník vysadil. Většina mých informantů užívala doping i v soutěžním období, takže pokud by byl někdo z nich v minulosti testován na přítomnost dopingu, byl by označen za podvodníka a byl by mu udělen trest, tak jako se to přihodilo informantovi Petru Vanišovi. Petr Vaniš "obdržel" svůj první pozitivní dopingový test roku 2000 na závodech v Čelákovcích, kde se stal absolutním vítězem, a poté ještě roku 2003 na závodech v Opavě. Po

prvním testu musel přerušit svou soutěžní činnost v federaci IFBB na dva roky³⁶. Po roce 2003 Vaniš přerušil svou činnost v IFBB a začal soutěžit ve federaci NABBA. Opět se navrátil do nejprestižnější federace IFBB až roku 2011.

K injekčnímu testosteronu se do klasické kulturistické "kúry" zpravidla přidávají další látky, které dokážou působit synergicky za daným účelem a dále navyšovat schopnost těla budovat vyšší objem svalstva. Mezi další hojně zneužívané anabolické steroidy patří například Nandrolone³⁷, či Trenbolone³⁸. Tyto látky byly ve farmacii vyvinuty za účelem zastavení rapidního úbytku tělesné hmoty u některých pacientů, léčení osteoporózy, či k navýšení tvorby červených krvinek, když jich je nedostatečné množství. Oba zmíněné steroidy jsou v těle detekovatelnými poměrně dlouhou dobu. Estery Trenbolonu přibližně 5 měsíců a estery Nandrolonu i déle než jeden rok. Kromě látek, které působí na lidské svalstvo anabolicky, užívají kulturisté další preparáty, které zase mají zabraňovat nežádoucím účinkům anabolických steroidů. Na soupisce užívaných látek se tak kromě anabolických látek dále mohou objevit preparáty, které mají napomoci funkci ledvin, jater, srdce atd. Některé přípravky se dají pořídit ve volném prodeji. Například přípravky z ostropestřce mariánského, které napomáhají právě funkci jater, která často degenerují kvůli toxicitě některých zakázaných látek. Některé hojně užívané přípravky používané k zmírnění vedlejších účinků steroidů mohou však již být zakoupeny pouze na základně lékařského předpisu, a tak stejně jako anabolické steroidy jsou povětšinou pořízeny nelegálním způsobem.

V neposlední řadě závodníci v předsoutěžní fázi mohou užívat ještě zakázané látky podporující úbytek tukové tkáně. Tyto látky se označují mezi kulturisty jako "spalovače tuku" a pro příklad uvedu látku Clenbuterol³⁹, která by měla ve farmacii pacientům pomáhat při dýchacích potížích. Nepřímo ovlivňují spalování tuku také další látky, které můžeme označit za stimulanty výkonu, mezi něž se řadí například různé formy amfetaminu, který byl vytvořen v období druhé světové války za účelem navyšování a udržování dostatečné energie vojáků.

Potencionální soubor látek, (kúra), které kulturista využije v praxi, může vypadat například následovně⁴⁰. Základem cyklu může být injekční "Testosteron propionát", který je během kúry denně aplikován do svalové tkáně. Další látkou, která se ve výčtu může objevit, je Trenbolone acetát, který je také aplikován injekčně denně. Třetí anabolickou látkou v cyklu

³⁶ Nyní je již minimální penalizace čtyři roky, pokud WADA nerozhodne jinak.

³⁷ Nandrolone v lékařství slouží k léčbě nadměrného katabolismu svalů u lidí s popáleninami, rakovinou, či AIDS.

³⁸ Trenbolone slouží spíše pro veterinární užití. Zvyšuje svalovou hmotu u hospodářských zvířat a optimalizuje jejich výkrm.

³⁹ Clenbuterol je tzv. broncho-dilatační lék, který se užívá za účelem zmírnění příznaků astmatu. Dokáže rozšiřovat průdušky

⁴⁰ Výběr je inspirován nejběžněji užívanými zakázanými látkami mých informantů.

může být orálně užíván Stanazolol. Mezi zakázanými látkami, které se v dané kúře konzumují, z hlediska eliminace vedlejších účinků již zmíněných třech předešlých látek, se může dále vyskytnout Anastrozol⁴¹ ve formě tablet, který má eliminovat negativní účinky cizorodého testosteronu, který může zapříčinit přemíru estrogenu v těle. Pátou látkou, kterou můžete získat pouze na lékařský předpis a může se vyskytovat v daném výčtu, aby působila proti vedlejším účinkům Trenbolonu, je například Cabergoline⁴² ve formě tablet. Takto může tedy vypadat v praxi soubor několika zakázaných látek, které kulturista soustavně užívá během období, ve kterém se snaží nabrat co nejvíce svalové hmoty. Daná kúra může zpravidla trvat například 12 až 16 týdnů.

Čtenář těchto řádků si tedy může povšimnout toho, že kulturisté povětšinou užívají nemalé množství různých zakázaných látek, aby docílili "optimálních" výsledků, a tedy v co nejlepší tělesné "formě" byli připraveni na nadcházející soutěž. Z rozhovorů povětšinou vyplývá, že se cvičenci snaží nalézt určitou přijatelnou "hranici" mezi "pozitivními" účinky daných preparátů na sarkoplazmatickou hypertrofii svalstva (navyšování objemu svalstva) a negativními účinky na zdraví těla. Tato hranice je velice těžko specifikovatelná a její vytyčení je značně individuální záležitostí. Mnohdy se i velice těžko předem predikuje to, jaké důsledky budou mít na člověka tyto látky. Jsou kulturisté, kteří své zkušenosti nelitují, protože z dlouhodobého hlediska je užívání zakázaných látek nijak neovlivnilo, ale existují i cvičenci, kteří litují své zkušenosti i přesto, že dané látky konzumovali pouze po krátkou dobu⁴³. Například informant Tomáš Kafagi vlastní tuto negativní zkušenost, kdy výsledky jeho krevních testů se dlouhodobě nenavracely k původním hodnotám. Vliv na podobu odezvy organismu na danou látku mohou mít i genetické dispozice jedince, a proto ani nízké dávky jednotlivých preparátů nemusí vždy zajistit cvičencům bezproblémový průběh užívání. Objevit se mohou i nevratné negativní účinky⁴⁴.

⁴¹Anastrozol je látka, která se v lékařství nejčastěji využívá proti šíření rakoviny prsu.

⁴²Cabergoline se využívá pro potlačení vysokého množství prolaktinu v těle.

⁴³ Například dva měsíce

⁴⁴ Gynekomastie - zvětšení prsních žláz i u mužů, vypadání vlasů, sterilita atd.

9 Slangové výrazy

V této kapitole jsem se zaměřil na slangové výrazy, které se používají mezi kulturisty v jejich běžné praxi. Jazykovědec Jaroslav Hubáček ve své knize "O českých slanzích" uvádí, že slang je „svébytná součást národního jazyka, jenž má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování, realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí"(Hubáček 1979: 17). Jedná se tedy o takzvané emické termíny, které tvoří určitou opozici etických termínů, tedy termínů "vnějšího pozorovatele", kterým jsem v tomto případě já. Daný koncept etických a emických kategorií vypracoval americký lingvista Kenneth Lee Pike a popisuje ho ve svém díle "Language in Relations to a Unified Theory of Human Behavior" (Pike 1967). Na "poli" americké kulturní antropologie dané termíny spoludefinoval významný antropolog Marvin Harris, kterého můžeme označit za strůjce různých kulturně materialistických koncepcí (Harris 1968). Ona epistemologická idea, která nám vnucuje představu, že určitou kulturu, či společnost lze optimálně pochopit pouze za předpokladu, že budeme znát "emický pohled" její populace, se však v sociální a kulturní antropologii objevila již dříve⁴⁵.

V českém prostředí existuje publikace, ve které jsou zaznamenány slangové výrazy kulturistů. Daná data, na základě kterých byla vyhotovena publikace "Tři slangové slovníky" z roku 2001, byla sesbírána především v Praze a jejím okolí (Čelákovice, Lysá nad Labem, Pardubice, Poděbrady) a poté analyzována Zdeňkou Tichou, která v současné době působí v Ústavu pro jazyk český. Já osobně navštěvuji různé posilovny Středočeského kraje od roku 2010 a můj dlouhodobý zájem o fitness sport nejspíše způsobil i to, že jsem se později stal certifikovaným fitness trenérem. Nacházím se tedy často v místech, kde se daný slang používá. Po pravdě řečeno jsem ani netušil, že jsem daným slangem natolik ovlivněn. Tento fakt jsem zjistil až při četbě zmiňované publikace. Dané dílo odkazuje na slangové výrazy kulturistů, kteří navštěvovali posilovny v devadesátých letech minulého století (Tichá, Skopec

⁴⁵ Obdobným způsobem již dříve přemýšlel například antropolog Franz Boas, který považoval lingvistiku za nutnou součást antropologie, která nám pomůže lépe pochopit studovanou kulturu (Rossi 1980: 45). Později ve výzkumu, který se v rámci kulturní antropologie soustředil především na lingvistickou problematiku, pokračovali například Boasovi žáci, Edward Sapir, či Lee Whorf.

2001: 5). Po více než dvaceti letech se však daný slang do velké míry nezměnil. Velká část užitých slov se stále hojně používá. V této kapitole uvedu pouze výrazy, které se ve značné míře používají i dnes a obsahuje je i zmíněná publikace. Také v této kapitole uvádím slangové výrazy, které se hojně používají, ale v knize uvedeny nejsou. (Tato slova jsou označena hvězdičkou "*") Některé slangové výrazy se objevují v přímých výpovědích mých informantů. Daným citacím jsem věnoval dostatek prostoru v kapitole o prožitcích plynoucích z užívání anabolických steroidů. Mezi další médium, které dokládá existenci daného slangu, patří mé krátkometrážní audiovizuální dílo.

Níže si čtenář může povšimnout, že trendem je v současné době do kulturistického slangu přejímat velké množství anglických slov. Kromě anglických slov ještě do kulturistického slangu prostupují slova z latiny, především z oblasti anatomie. Výrazivo jsem rozdělil do čtyř částí. První část se zaměřuje na prostředí posilovny a s ní spojený trénink. Ve druhé se objevují výrazy spojené s tělesným kapitálem kulturisty, tedy jeho vzhledem („formou“) a s kulturistickou soutěží. Třetí část odkazuje na stravu a stravovací styly kulturistů. Poslední sekce obsahuje výrazy užívané ve spojitosti s užíváním zakázaných látek.

9.1. Posilovna, trénink a typy cvičenců

- benchpresovka = lavice s držáky pro osu, na které lze provádět tlak činky vleže (z anglického "benchpress")
- bouchat, bušit – cvičit
- bouchárna = posilovna
- * cvičit jednadvacítky = provádět tréninkovou metodu (sérii), která se skládá z 21 opakování s upravenými rozsahy pohybu
- * čelňák = tzv. čelní dřep – dřep, při kterém je činka držena před hlavou nikoli za hlavou
- * činkárna = posilovna
- * dípy = kliky na bradlech - z anglického "dips"
- ezeta - činka s lomeným tvarem
- fitko = posilovna
- * francouzák = francouzský tlak - cvik sloužící k tréninku tricepsů
- * drtit to = tvrdě trénovat

- gynekologické stroje = stroje, na kterých se provádí snožování a roznožování (addukce a abdukce)

- jednoručka = jednoruční činka

* jet bomby, šlapat = tvrdě trénovat, či užívat vyšší množství stravy, doplňků stravy, či zakázaných látek, než doposud

* jet pyramidy = odcvičit počet opakování v sérii dle pyramidového schématu (např. 8, 10, 12, 10, 8)

* ledňáčci = cvičenci, kteří navštíví posilovnu především díky novoročnímu předsevzetí a poté zase v řádech týdnů s danou aktivitou skončí

- motýlek = stroj, na kterém se povětšinou cvičí prsní svaly. V dnešní době se již ale častěji používá anglický výraz peck-deck

* mrtvola = mrtvý tah - komplexní cvik sloužící k posílení většího množství svalů těla

* mult'ák = multipress = stroj na cvičení, který udává ose přesnou trajektorii. Cvičení na daném stroji proto vyžaduje menší úsilí pro koordinaci prováděného pohybu.

- napumpovat = prokrvit co nejvíce jednotlivé svaly

* naturál = cvičenec, který v minulosti neužíval a stále neužívá zakázané látky

- nosič melounů = cvičenec, který chodí s rukama co nejvíce od těla, aby například předstíral vyšší objem svalové hmoty (byl v prostoru více patrný) - jedná se o častější jev u začátečníků, či lehce pokročilých

* opáčko = Jedno opakování cviku může vypadat například tak, že se jednou přitáhneme bradou k hrazdě. 5 opakování = 5 přitahů k hrazdě

* osa = olympijská osa - velká činka s přesně kalibrovanou vahou

* procítit sval = soustředit se při cvičení pouze na jednotlivý sval (provádět tzv. "mind muscleconnection")

* profík = kulturista, který získal tzv. "profi kartu" a stal se z něho právoplatný profesionál v rámci dané federace, v níž závodí

- protisměrky = protisměrné kladky

- předkopy = stroj, na kterém se provádí extenze v kolenním kloubu, tedy kde tzv. předkopáváme

* restday = den, který závodník využije pro odpočinek

* série, sérka = jedná se o několik opakování určitého cviku (například 7 opakování = jedna série)

* silovka = trénink určený k maximalizaci silových výkonů

* supersérka = povětšinou se jedná o "prodlouženou" sérii, která se skládá alespoň ze dvou cviků, nikoliv pouze z jednoho

- zákopy = stroj, na kterém se provádí flexe v kolenním kloubu, tedy kde tzv. zakopáváme

- železárna = posilovna

9.2 Forma závodníka a soutěž

- bicák = z latinského "biceps brachii"

- být nabouchanej = mít velké množství svalové hmoty

- být na kost = mít opravdu nízké množství podkožního tuku (optimální závodní forma)

- být na plech = mít opravdu nízké množství podkožního tuku (optimální závodní forma)

- být našláplej = mít velké množství svalové hmoty

- být seklej, být vysekanej = mít malé množství podkožního tuku

- být symetrickej = mít rovnoměrně rozvinuté všechny žádoucí svaly na těle

- delty = označení pro všechny tři hlavy deltového svalu - z latinského "deltoideus"

- kozy = prsní svalstvo

- kresba - dobře viditelné detaily jednotlivých svalů (nízké procento tuku a vody v podkoží)

- letišťe = dobře rozvinuté zádové svaly

*měkkej = dané svaly vypadají jako nedostatečně naplněné glykogenem a působí jako menší a měkčí, než by měly například na soutěži být

* mít dobrou genetiku = mít genetické předpoklady pro kulturistiku (optimální svalový růst, ideální svalové úpony, symetrické části těla)

- mít formu = mít malé množství podkožního tuku

- mít vanu = mít velké břicho s přemírou tukové tkáně

- našlapanej = po všech stránkách dobře vypadající závodník

- nemít formu = mít vyšší množství podkožního tuku

* pekáč buchet = dobře vypracované břišní svalstvo v kombinaci s nízkým procentem podkožního tuku

- prodávat = optimálně demonstrovat svůj tělesný kapitál - povětšinou na soutěži

- rozbalit = optimálně demonstrovat své svalové partie na soutěži

- roztáhnout = dělat pózu pro široký zádový sval

- separace = vypracování a oddělení jednotlivých svalových skupin (jsou vidět detaily daných svalů)

* tlačěnka = závodník, kterému nadržují rozhodčí, protože s nimi například mimo soutěž spolupracuje (rozhodčí bývají často i současně trenéři)

- trapézák = sval kápoý, neboli trapéz z latinského "trapezius"

- tricák = z latinského "triceps brachii"

- tyčka = závodník, který nemá dostatečný svalový objem

- * véčko = mít vrchní polovinu těla do pomyslného tvaru písmena V
- vyprasit se, nebo vyprasit to = přibrat velké množství podkožního tuku
- vyproužkovanej = mající vypracované svaly tak, že jsou vidět jejich jednotlivé detaily
- vyrýsovat = snížit množství podkožního tuku
- zalitej = jedinec, který má vyšší podíl podkožního tuku a jeho svaly jsou tedy "zality" tukem

9.3 Strava a stravovací styly

- * být na ketu = stravovat se dle tzv. ketogenní diety a energii přijímat převážně z tuků
- * být na vlnách, či vlnit = stravovat se dle tzv. "sacharidových vln" (například jeden den konzumujeme 50 gramů sacharidů, druhý 100, třetí 150 a ve čtvrtém dni se zase vrátíme na začátek)
 - cukrovat - přijímat vyšší množství sacharidů, než obvykle. Pověstinou právě v rámci předsoutěžní superkompenzace
 - fouknout (něco do sebe) - stravu, doplňky stravy, či zakázané látky
 - jet dietu = být v dietní fázi přípravy, povětšinou snižovat svůj kalorický příjem
- * jet highcarb = dodržovat stravovací styl s vysokým příjmem sacharidů
 - jet na kvalitu = snažit se si udržet menší množství podkožního tuku a být ve formě
- * jet lowcarb = stravovat se "komplexně", ale příjem sacharidů omezit, nikoliv však úplně vynechat
 - * jet nuly = nepřijímat sacharidy (např. "Už tři dny jedu nuly.")
 - jet objem = být v objemové fázi přípravy, povětšinou navyšovat svůj kalorický příjem
 - jet objemovku = být v objemové fázi přípravy, povětšinou navyšovat svůj kalorický příjem
 - jonťák - iontový nápoj
 - kapsle - doplňky stravy ve formě kapslí
- * kompenzačka = superkompenzace - Jedná se o metodu užívanou krátce před soutěží, kdy závodník nejdříve vyčerpá pomocí tréninku všechny glykogenové zásoby svých svalů, aby je poté ve správný čas mohl co nejvíce doplnit.
 - malt'ák - jedná se o maltodextrin - rychle vstřebatelná forma sacharidů
- * mít cheatday = například jeden den v týdnu, ve kterém závodník může porušit svůj běžný dietní plán a konzumovat i jiné potraviny
 - mult'ák a) doplněk stravy, který obsahuje spektrum vitamínů (multivitamin)
 - narvat (do sebe) = stravu, doplňky stravy, zakázané preparáty
 - poslat (něco do sebe) - stravu, doplňky stravy, či zakázané látky

- sacharid'ák = nápoj, který obsahuje vyšší množství sacharidů
- spalovač = nejčastěji nápoj, který obsahuje látku L- karnitin, která dle některých cvičenců napomáhá k redukci tuku
- rozpít = v závěrečné předsoutěžní superkompenzaci pít nadbytek vody
- vysušit to = v závěrečné předsoutěžní superkompenzaci přestat přijímat tekutiny za účelem eliminace vody v podkoží (provádí se až po "rozpítí")

9. 4. Zakázané látky

- * aspirovat = zkontrolovat pomocí injekční stříkačky, zda závodník provedl správný vpich do svalu (pokud ne, nabere do stříkačky krev a musí provést aplikaci do jiného místa)
- bobek (množné číslo: bobky) - označení pro anabolický steroid
- * být na sypce = užívat zakázané preparáty
- * být off (offseason) = nacházet se mimo přípravu na soutěž, povětšinou závodník v tomto období vysadí většinu běžně užívaných zakázaných preparátů
- * být on (on season) = nejčastěji užíváno v souvislosti se zakázanými látkami - užívat je
- * cyklus = povětšinou odkazuje na tréninkový, či anabolický cyklus (anabolický cyklus je období, které je spojeno s příjmem zakázaných látek)
- * dopingovka = dopingová kontrola
- * kúra = častěji používaný výraz pro anabolický cyklus
- * mostovat = takzvaně "přemostit" mezeru mezi cykly (ve kterých závodník užívá anabolické steroidy) pomocí jiných zakázaných látek (aby závodník co nejvíce minimalizovat ztrátu svalové hmoty po konci anabolického cyklu)
- nastřelit se = užívat zakázané preparáty
- nasypanec = jedinec, který užívá, či užíval zakázané látky
- * pécétéčko = PCT (tzv. post cycle therapy) terapie, která následuje po anabolickém cyklu, skládajícím se ze zakázaných látek (povětšinou se jedná o látky zvyšující vlastní tvorbu testosteronu)
- píchání = aplikace anabolických steroidů
- poslat to tam = aplikace anabolických steroidů
- * propík = testosteron propionát
- růst'ák = růstový hormon
- * Standa = anabolický steroid Stanozolol
- * stopka = trest od dané federace v podobě zákazu startů na dalších soutěžích

- sypačka = zakázané preparáty
- sypat = užívat zakázané preparáty
- * testáák = testosteron
- * tren = anabolický steroid Trenbolone
- vysadit = přestat užívat zakázané preparáty (alespoň dočasně)
 - zobat = užívat zakázané preparáty

10 Pocity jednotlivých aktérů

Závodníci, kteří užívají zakázané látky, dodržují ve svém životě povětšinou velmi striktní a stereotypní režim, díky kterému však mohou vytěžít ze své snahy maximum svalových přírůstků, alespoň tedy právě v období, kdy tyto látky užívají. Užívání prochází určitými cykly, které korespondují s tím, v jaké části kulturistické přípravy se jedinec nachází. Mnohdy závodníci například po dokončení jednoho cyklu (povětšinou po soutěži, na kterou se připravovali) zařazují fázi, ve které přestávají užívat většinu zakázaných preparátů, a snaží se své tělo po určitou dobu "detoxikovat". Tuto fázi většina kulturistů slangově označuje jako "off season" fázi.

Tato kapitola se však snaží primárně popsat, jakým způsobem ovlivňuje kulturistu konzumace dopingu právě v době, kdy se snaží co nejlépe připravit na nadcházející soutěž. Snaží se navýšit objem svých svalů⁴⁶, či ji co nejvíce zkvalitnit, tak aby se na soutěž dostavil v co nejlepší soutěžní formě. Kapitola odpovídá na to, jakým způsobem pociťují daní informanti účinky zakázaných látek, zda nějakým způsobem mění jejich denní zvyklosti a fyzické, či psychické projevy. V této kapitole jsem věnoval větší prostor pro jednotlivé citace mých informantů. Uvedl jsem zde přesné citace většiny mých informantů. Nezmínil jsem zde jen dvě, které se obsahově do velké míry shodují s těmito níže uvedenými. Obsažené slangové výrazy jsou blíže vysvětleny v kapitole tomu určené.

Následující citace jsou odpověďmi jednotlivých aktérů na mé otázky, které byly směřovány k oblasti jejich prožitků, způsobených zakázanými látkami.

Nyní budu citovat Martina Gabka. "Cítil jsem se jako bůh. Jde o to, že na tom dopingu je člověk schopen trénovat úplně jinak, zvládne trénovat každý den. Já si pamatuju, jak jsem cvičil pětkrát až šestkrát v týdnu a ta partie⁴⁷ mě druhý den nebolela. A vážně to nebylo tak, že bych si šel jen tak jako zacvičit, ale fakt jsem ty tréninky drtil a mohl jsem to vydrtit, jak jsem chtěl a druhý den jsem tu partii necejtil. Ta regenerace na těch látkách je úplně na jiný úrovni. Záleží ale samozřejmě, kolik těch látek tam máš, jestli jednu nebo pět. Člověk se cejtí, jakože zvládne najednou víc věcí, než by zvládl normální člověk. Čím víc ale toho testosteronu máš, tím větší jsou zase ty vedlejší účinky, takže pokud je člověk cholerik, agresor, tak poté bude ještě větší. Může to mít teda i negativní vliv na psychiku, ale jak říkám, cejtíl jsem se na tom fakt dobře. Nejhorší je, že se člověk cejtí dobře a spousta lidí pak nepřestane sypat, protože se bez toho neumí cejtít jinak. Zvyknou si na tu vysokou dávku, na

⁴⁶ tento proces se nazývá "sarkoplazmatická hypertrofie"

⁴⁷ na kterou daný aktér zaměřil svůj trénink

to, že zvládáš ty tréninky, na to, že máš tu sílu, na to, že máš tu motivaci a pak už se jim z toho nechce vyklouznout ven. Tím, že já jsem v tomto hodně transparentní, tak mi píšou kluci, který prostě od osmnácti let posílaj a už jedou mosty a píšou mi, že jim teče z bradavek a že jim nestojí péro a co maj teda dělat a že nebyli na krevních testech, takže tohle je hazard no. (...) Tyto látky bych spíše už nezneužíval jako doping, ale užíval je jedinečně jako lék, což se v jiných zemích normálně praktikuje. Jdeš k doktorovi, řekneš mu symptomy, jsem unavený, mám problémy s erekcí, nemám motivaci, moje tělo nechce spalovat tuky, i když držím stravu. Doktor udělá testy, změří hodnoty, zjistí, že máš nízký testosteron a začne tě léčit. V rovině dopingu je to zneužívání dané látky, když to někdo bere, i když je zdravý a bere to kvůli vyššímu výkonu, ale pokud budeš ten testosteron dávat v dávkách, který ti pomůžou se cítit dobře, který ti pomůžou mít zdravou hladinu testosteronu, tak se jedná o lék, protože zdravá hladina testosteronu u nás chlapů je to nejdůležitější, co je schopné nám zaručit dlouhý a kvalitní život.“

Takto se na daných látkách cítil Jan Martinic: „Člověk se na tom cejtí dobře, jako nadčlověk, prostě trénink super, ve vztahu s ženskou neskutečně brutal, fakt super. Ze začátku jsem to vnímal hodně pozitivně a žádný problémy jsem neměl. Negativní účinky přišly až potom, například nadměrný pocení, nebo u někoho zvýšená agresivita. Ty látky dokážou z člověka vytáhnout to, kým doopravdy je. Takže neznámá to, že když jsi klidšas a začneš brát, tak z tebe bude najednou výtržník, kterej bude na každého brát nuž a bude ho chtít zabít, ale já osobně jsem občas cholerickéj, dokážu vybuchnout, dokážu být prostě hnusnej, takže někdy se mi na těch látkách stalo, že jsem dokázal být hodně hnusnej. Takže jsem si v této době udělal dost nepřátel, protože často bylo to mé chování zbytečný. Hlavně v té dietě, když ráno vstaneš a už si nasranej. Už chceš, aby byly co nejdřív závody, aby ses mohl nažrat a tak dál. Občas, když má člověk blbou náladu, tak to ty látky dokážou podpořit, takže jsem se choval jako blázen, no, byl jsem výbušnější, než jindy.“

Jaroslav hodnotil svou zkušenost s dopingem velice pozitivně: „No, cítím se na tom suprově, protože můžu cvičit častěji než bez toho a člověk má vyšší sílu a celkově vyšší chuť do tréninku. Cítím se celkově sebevědomější a i třeba během dne napumpovanější mnohem víc než v době, kdy nic neberu. Prostě je na tobě vidět, že ty svaly jsou takový pořad naplněný a tvrdší, žilnatost je taky větší. Z těch negativních stránek jsem spíš ze začátku pociťoval vyšší bolestivost svalů, do kterejch jsem to píchal, ale to si časem zvykneš, spíš to pak už ani nebolí no. Má to nejspíš nevýhodu psychickou, že vím, že pak stejně budu muset vysadit, a potom zase nasazovat. Prostě člověk už pak bude jen horší no, když vysadí. Necejtíš pak tu napumpovanost neustálou, netěšíš se třeba až tolik na trénink, protože víš, že z něj nevytěžíš

maximum. Takže víš, že děláš do určitý míry takovou zvláštní věc, ale moc si to jako nepřipouštím, baví mě prostě ten styl, že na sobě makáš, že se zlepšuješ ve výkonech, a tak no.“

V další výpovědi cituji aktéra Marka. „Hele dobrý i špatný. Hned první měsíc první kůry jsem nabral pět kilo hmoty, takže jsem viděl, že to prostě funguje, ale zároveň se mi začalo dělat ve velký míře akné na zádech, začaly mi růst rychleji vousy, a tak no, takže to bylo znát. To akné se pak už víc nezhoršovalo, tak jsem se ještě rozhod, že budu pokračovat. Trénink měl šťávu, síla mi šla nahoru, regenerace neskutečná, po tréninku mě vůbec nebolely pak svaly. Taková ta výbušnost tam byla znát, že jsem prostě měl takovou větší motivaci zvedat, ale celkově mi přišlo, že je člověk mírně takovej agresivnější no. Co je blbý, je to, že to dost leze do peněz a prostě do toho musíš pořád sypat, protože tam dáš hlavní látky, ale pak další výdaje za pécétéčko, za ochranu orgánů a pořád v tom nemáš doplňky stravy, že jo, protein, potom normální stravu k tomu, takže celkově je to drahá záležitost, no, a když si člověk pak spočítá, že se mu z toho vrací minimum, tak přemýšlí o tom, zda to má vůbec cenu, no.“

Petr Vaniš mi řekl, že: "Doping je hra s ohněm. Anabolika jsou hodně nebezpečné. Neznám kluka, který dělá kulturistiku na vysoké úrovni a nemá nějaké zdravotní problémy. Vedlejší účinky jsem se snažil minimalizovat tím, že jsem vysazoval anabolika alespoň na čtyři měsíce v roce a byl jsem pod lékařským dohledem. Jinak, zvedne se neskutečně síla, na kterou se poctivou cestou nejde dostat. Anabolika zvyšují agresi, když je někdo normální a začne si s anaboliky, je z něj po nějaké době nervák, když je někdo magor, je z něj super magor. Takže určitě to ovlivní náladu, kterou máš během dne, a to povětšinou k horšímu, znám spoustu kulturistů a mají to dost podobně. Ono si to ani tolik neuvědomuješ, nejde o to, že by si chtěl být nepříjemnej na lidi kolem sebe, ale jsi a sám to tolik neodhadneš.“

Z rozhovorů vyplývá, že u mých informantů, mají nejvyšší vliv dané látky na jejich sportovní výkonnost. V tomto aspektu se všichni shodují. Zažívají při konzumaci zakázaných látek příval energie a síly, což se poté projevuje právě vyšší výkonností při sportovní aktivitě. Někteří aktéři se dále shodnou na názoru, že zakázané látky mohou zvýšit agresivitu jedince a negativně tedy ovlivnit jeho náladu, kterou pociťuje během dne. Tato agresivita se může projevit i v rámci interakce s jinými lidmi. Dané látky dále mohou navyšovat sebevědomí některých aktérů a mohou se stát dle výpovědí do určité míry návykovými, protože jejich „pozitivní“ účinky, může daný aktér po jejich vysazení opět chtít získat.

11 Kulturistika žen a genderové stereotypy

Kulturistika je sport, který bývá především spojován s muži. Média měla vždy zásadní vliv na popularizaci kulturistiky ve společnosti. Dokument "Pumping Iron" (USA, 1977), ve kterém se objevil i charismatický Arnold Schwarzenegger, zpopularizoval kulturistiku asi nejvíce. Schwarzenegger poté účinkoval v řadě hollywoodských filmů, kde ztvárnil především svalnaté akční hrdiny s typicky maskulinními rysy. Druhým dílem věhlasného dokumentu "Pumping Iron" se stal snímek s názvem "Pumping Iron II: The Women (USA 1985), který dokumentoval přípravu několika závodnic na ženskou kulturistickou soutěž Ms. Olympia, což je obdoba mužské Mr. Olympia. Daným snímkem vstoupila ženská kulturistika více do povědomí lidí, avšak toto dílo nezaznamenalo takový ohlas, jako díl předcházející. První soutěže v kulturistice žen se konaly pouze několik let před natočením zmíněného dokumentu. Vůbec první mistrovství světa v kulturistice žen se konalo roku 1979 v Los Angeles a o rok později již mohly ženy soutěžit v kulturistice pod federací IFBB, právě na věhlasné Ms. Olympia. (Boyle 2005: 134)

Hned od samotných počátků kulturistických soutěží pro ženy, byla potenciální ztráta feminních rysů velkým tématem i u rozhodčích. Federace IFBB vyžadovala a stále vyžaduje po soutěžících ženách zachování určitých ženských rysů⁴⁸, což znamená, že ženy nemohou pouze rozvíjet svou svalovou hmotu do co největších rozměrů tak, jak to dělají muži, ale zároveň by měly dbát na demonstraci své ženskosti. (Boyle 2004)

Ve fitness sportu existuje hned několik soutěžních kategorií pro ženy (například body fitness, bikini fitness, wellness fitness, či physique), kde však objem svalstva a jeho separace nehrají hlavní roli, tak jako je tomu v kulturistice mužů. Dbá se zde na celkový dojem a projev závodnice, nikoliv na co nejvyšší objem svalstva. Závodnice také nepózují v klasických kulturistických pózách, ale v odlišných, které natolik nezvýrazňují "muskulaturu" dané závodnice.

Ve všech těchto kategoriích mohou závodit ženy i v České republice pod organizací IFBB, ale přímo kategorie "kulturistika žen" se u nás neobjevuje. Nejosvalenější ženy tak závodí v kategorii physique⁴⁹, či na zahraničních soutěžích. Za přesnou obdobu mužské kulturistiky můžeme považovat u žen pouze kategorii "women's bodybuilding" (v rámci

⁴⁸ V kategoriích body fitness, bikini fitness, wellness, či physique se tyto vyžadované "rysy" týkají i křivek těla. V kategorii women's bodybuilding závodnice na svou "ženskost" poukazují především úpravou vlasů, nehtů, řas, či nanesením make-upu.

⁴⁹ V této kategorii mohou ženy disponovat určitým svalovým objemem, ale ne tak velkým, jako tomu je u kulturistiky.

federace IFBB), tedy kulturistiku žen, ve které se již hledí především na maximální svalový rozvoj a separaci daného svalstva. Kategorie kulturistiky žen však není natolik divácky populární. Roku 2014 byla dokonce tato kategorie stažena z každoroční soutěže Arnold Classic (USA) kvůli její nepopulárnosti a byla nahrazena jednou z mužských kategorií - kulturistikou mužů do 212 liber (Jordán 2014). Ve stejném roce se také naposledy konala soutěž Ms. Olympia a svou činnost měla obnovit opět až v letošním roce. Od roku 2014 až po současnost tedy federace IFBB každoročně pořádala několik "menších" profesionálních soutěží v ženské kulturistice, povětšinou v rámci USA.

Nepopulárnost kategorie s největší pravděpodobností vyplývá z genderových stereotypů, kterými je společnost ovlivněna. Velmi osvalené ženské tělo a vzhled profesionálních kulturistek je mnohdy v rozporu s vlastnostmi, které bychom mohli označit za feminní. Feminitu můžeme spojovat s měkkostí, slabostí, roztomilostí, láskyplností, něhou, pasivitou, zatímco maskulinitu s průbojností, výkonností, sebejistotou, silou, ostřejšími obličejovými rysy (Paulík 2010). Například v různých internetových diskuzích, ve kterých lidé reagují na ženské profesionální kulturistky, si můžeme povšimnout, že fakt, že žena chce dobrovolně vykazovat vizuální parametry, které mnohdy označujeme za mužské, nenachází u mnoha lidí pochopení. Veřejně o tomto tématu hovořila již v několika rozhovorech⁵⁰ česká nejúspěšnější kulturistka Věra Mikulcová⁵¹, která se chce kvalifikovat na v letošním roce obnovenou nejznámější soutěž, Ms. Olympia⁵². Kritika ji však dle jejích slov nijak zásadně neovlivňuje, sama je se svou postavou spokojena a stále si připadá jako žena, i přesto že ráda rozvíjí svou svalovou hmotu do rozměrů, které může někdo označit za extrémní a neženské.

Dané stereotypy se promítají i do reklamy, která je v kapitalistické společnosti jako nástroj užívána především za účelem zisku a je do velké míry ovlivněna poptávkou. Je běžné, že se v reklamě například na sportovní vybavení pro fitness, či doplňky stravy, objeví svalnatý kulturista, či zdravě vypadající fitness závodnice již zmíněných kategorií, ve kterých se po ženách nevyžaduje velký objem svalové hmoty. Raritní záležitostí však bývá, aby se v dané reklamě objevila závodnice ženské kulturistiky, která již neoplývá takovým množstvím feminních rysů, jako například závodnice kategorie bikini fitness. Závodnice profesionální

⁵⁰DVTV - Bez dopingu to nejde. (...) Jsem spokojená, jak vypadám., Prostor X - Jsem spokojená, kritikům se směji., U kulatého stolu - Věra Mikulcová - Dopink v profesionální kulturistice je normální.

⁵¹ Mezi jeden z největších úspěchů Věry Mikulcové patří druhé umístění na profesionální kulturistické soutěži v Torontu. (Toronto PRO 2015)

⁵² Daná informace zazněla 25. září 2019 v rozhovoru pro pořad "Prostor X". Rozhovor se nachází na portálu "YouTube" pod názvem: " Věra Mikulcová: Jsem spokojená, kritikům se směji. Bez dopingu nemám šanci."

kulturistiky tedy nejsou u reklamních agentur tak žádané a je obtížnější nalézt potenciálního sponzora jejich sportovních aktivit (Boyle 2005: 146).

11.1 Doping

Profesionální kulturistky užívají zakázané látky stejně tak, jako tomu je u profesionálních kulturistů. Pro zisk svých tělesných proporcí využívají stejných prostředků, tedy tréninku, správné stravy, povolených regeneračních prostředků⁵³, ale i těch zakázaných. Formy dopingu se mohou lišit v jednotlivých soutěžních kategoriích. V kulturistice žen, kde závodí ženy s největším svalovým objemem, se užívají i anabolické látky jako testosteron, či růstový hormon. Proto některé ženské profesionální závodnice mohou dosahovat totožných svalových objemů jako muži, kteří se věnují profesionální kulturistice. U profesionálních závodnic kategorií body fitness, či bikini fitness již není pravidlem, že daná závodnice musí užívat některou z forem testosteronu, či růstový hormon. U těchto kategorií však zůstává poptávka po nízkém procentu tělesného tuku a po dostatečném výkonu v tréninkovém procesu, což znamená, že v daných kategoriích mohou závodnice užívat například preparáty, které dokážou snižovat podkožní tuk (například Clenbuterol), či zvyšovat fyzický výkon v tréninku, například Efedrin (Teetzel 2008).

Kinantropoložka Lex Boyle prováděla ve Vancouveru roku 2002 kvalitativní výzkum s šesticí kulturistek, z nichž pouze jedna byla profesionální kulturistka, ostatní dotázané byly amatérské závodnice, které soutěží ve federacích pro přírodní kulturistiku (Boyle 2005). Informantky, jejichž jména byla v dané studii anonymizována, byly mimo jiné dotázány na to, jakým způsobem by měla vypadat ideální kulturistka a jakým způsobem vnímají problematiku dopingu. Většina informantek se shodla na tom, že doping a konkrétně anabolické látky jsou tím hlavním stimulem, který dokáže nejvíce potlačovat feminitu dané závodnice a navyšovat tak její maskulinitu. Všechny informantky se také shodli na tom, že kulturistka by sice měla disponovat vyrýsovaným svalstvem, ale zároveň by si stále měla zachovat určitou ženskost, která by měla být patrná například ve tváři dané závodnice. Tato ženskost se mnohdy může vytrácet právě kvůli vedlejším účinkům anabolických steroidů, což zmiňuje i jedna z akterek jako hlavní důvod, kvůli kterému se rozhodla pro přírodní kulturistiku. "Ráda bych byla obrovská (svalnatá), ale jakmile začneš užívat tyhle věci (anabolické steroidy), začneš ztrácet svou ženskost. Tvůj hlas se změní, budeš více svalnatá, objeví se akné a budou ti růst vousy."⁵⁴ Dále informantky poukazují na již zmíněnou nepopulárnost ženské kulturistiky a

⁵³ Například masáže, chladové terapie, spánek

⁵⁴ Andrea, fiktivní jméno, kterým Boyle anonymizovala danou závodnici. (Boyle 2005: 141)

naopak na oblíbenost ostatních fitness kategorií, ve kterých ženy soutěží. Kulturistika je tedy jednoznačně sportem, ve kterém jsou genderové stereotypy velkým tématem, a nemyslím si, že tomu bude v budoucnu jinak.

12 Společnost výkonu jako podhoubí dopingu

Myslím si, že dnešní společnost mohu s čistým svědomím označit za společnost výkonovou. Jedná se o určitý typ industriální společnosti, ve které je sociální status člověka přednostně ovlivňován jeho výkonem. (Parsons 1968) Jedinec, který žije v takové společnosti, je posuzován především z hlediska „úspěchu, či „neúspěchu“ jeho aktivit. Výkon se stává strategií, pomocí které se řeší problémy. Společnost, ve které narůstá diferenciací, i složitost řešených úkolů, se dožaduje stále vyšší efektivity. Jedinci, kteří dokážou daným nárokům dostát, jsou v daném společenství prosazováni. (Mucha 2017) Nejspíše není náhoda, že velice populární politická strana „hnutí ANO“, jejímž zakladatelem je Andrej Babiš, se snaží získávat voličskou podporu mimo jiné, neustálým poukazováním na výkonnost a efektivitu svého politického hnutí. Autor knihy „O čem sním, když náhodou spím“ také často ve veřejném prostoru zmiňuje, že pracuje patnáct až osmnáct hodin denně (Echo24 2019), což je jednání, které můžeme označit za workholismus. Dle amerického psychoanalytika Herberta Freudembergera je takzvané „workoholické období“ jedním ze stádií vedoucích k „syndromu vyhoření.“ (Freudenberger, 1985 in Zvánovcová, 2009) Profesor lékařské psychologie Radek Ptáček na konferenci lékařské fakulty Univerzity Karlovy⁵⁵ uvedl, že v České republice vykazují intenzivnější symptomy syndromu vyhoření přibližně dvacet procent lidí. Lékárny v České republice zaznamenaly již více než šestinásobně vyšší dodávky psychofarmak, než tomu bylo v roce 1990 (SÚKL 2020).⁵⁶ Dané preparáty dokáží zmírnit symptomy syndromu vyhoření.

Výkon se stal kýženým atributem, kterého chceme dosahovat i mimo pole sportu, a léky, které je možné užívat pouze na základě lékařského předpisu, neužívají pro zvýšení svého výkonu pouze sportovci, ale i lidé, kteří chtějí zvýšit svou výkonnost na trhu práce, či studenti. (Kopecký 2017)

Původ současné legitimizace výkonnosti můžeme dle Hogenové hledat již v karteziánském⁵⁷ přístupu k životu. (Hogenová 2005: 48) René Descartes ve svých dílech vymezil základ racionálního myšlení. Idey dualismu, materialismu, redukcionismu a skepticizmu posloužily jako základ pro rozvoj vědy a jsou platné dodnes. (Heřt 2007)

Výkon je měřitelný, jedná se o fyzikální veličinu, která označuje množství práce vykonané za určitou jednotku času. Je exaktní, tedy ověřitelný a je součástí soudobého paradigmatu vědy.

⁵⁵Zmíněná tisková konference Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy se konala 11. 12. 2018 v Praze.

⁵⁶SÚKL – Státní ústav pro kontrolu léčiv

⁵⁷Karteziánství – slovo odvozené od jména René Descarta (1596-1650)

„Stává se měřitelným důkazem lidské existence, výkon se ve svém zvýznamnění protrahuje až do ontické platnosti. To není nic jiného než nárůst významu lidské subjektivity, jež byla poprvé zvýrazněna v "Myslím, tedy jsem!" (...) Subjektivita, voluntarismus, ontická platnost výkonu, axiologická platnost výkonu - to vše patří do moderní společnosti jako samozřejmost. (Hogenová 2005: 12) Hogenová dále ve svém díle popisuje celkový obrat soudobého paradigmatu od holistického pohledu k redukcionistickému, který může vést až k nihilismu. Práce a výkon se v rámci daného paradigmatu stává hlavním smyslem života. Tím, že vykonáme výkon, který je v daném paradigmatu uznáván, potvrzujeme svou ontickou platnost, svou identitu a jsme subjektem, který projevuje určitou formu moci vůči druhým lidem. O takto pojatém konceptu moci se ve svém díle zmiňuje Michael Foucault. Všudypřítomnou moc pojímá jako soubor jednání, který ovlivňuje jiná potencionální jednání. Tato moc je vykonávána nad svobodnými subjekty, které disponují širokým polem možností, v němž mohou realizovat celou řadu různých reakcí. Disponovat touto mocí znamená, v daném smyslu, strukturovat pole možností (Foucault 1999). Touto mocí, kterou dokáže výkon vytvářet, potvrzujeme svou existenci, dožadujeme se uznání, úcty, či strachu druhých, abychom si potvrzovali svou identitu (Hogenová 1997: 102). Hogenová se tedy snaží poukázat na skutečnost, že fenomén dopingů, který je s výkonností spojený, vyvěrá ze samotné podstaty existence, tak jak ji dnes můžeme vnímat. Existence se totiž v současné době potvrzuje především prostřednictvím výkonu. A v tomto aspektu je skryt motiv dopování (Hogenová 1997: 102).

Současná věda chce zjistit, co povede ke vyššímu výkonu sportovců, chce dokázat ovlivňovat jejich fyziologické procesy, jejichž optimalizace povede k kýženým výsledkům. Sportovec se tedy mnohdy stává prostředkem pro biologický experiment (Hogenová 1997: 105). O státem řízeném dopingů jsem se již zmiňoval v souvislosti s NDR, nicméně tyto praktiky fungovaly v sedmdesátých a osmdesátých letech i například v ČSSR. O daném období vydal prohlášení v devadesátých letech Antidopingový výbor ČSFR, který konstatoval, že doping byl součástí strategie vedoucí k vyšší úspěšnosti československého sportu, což mělo vést k optimální propagaci politiky státu. Dané prohlášení dne 8. 7. 1992 projednal ČSOV⁵⁸ a sdělil, že tuto dopingovou minulost je třeba uzavřít v souvislosti s nadcházejícími olympijskými hrami v Barceloně. (Nekola 2018: 70)

Výkon ztratil díky redukcionismu svou původní celistvost, tedy atribut, který byl včleněn do původního základu filozofie olympijských her. Výkon se tehdy neredukoval pouze

⁵⁸ Československý olympijský výbor

na výkon tělesný. Daný sportovec vlastnil holistický pohled, který stvrdil přísahou bohu Diovi o boji čestném, čistém, dobrém. Olympijské hry tedy neměly sloužit k prosté výrobě sportovních výkonů. Současná perspektiva však dle Hogenové nedává příliš naděje na porozumění těmto konsekvencí (Hogenová 2000: 153).

Informanti, kterých jsem se dotazoval, také velice často zdůrazňují, že se pro užívání zakázaných preparátů nerozhodli pouze na základě své vůle. Často poukazují na „systémový problém“, který zvýhodňuje právě závodníky, kteří dopují a kteří z hlediska daného sportu podávají kvalitní výkon. Zmiňují, že společnost chce vidět extrémní výkony, a právě proto je současná podoba profesionální kulturistiky tak extrémní.⁵⁹

12.1 Současná prevence proti dopingů

Pokud se zaměříme na pole sportu, tak můžeme říct, že v rámci sportovních soutěží je v ČR antidopingovou politikou pověřeno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo zdravotnictví, které poskytuje laboratoř pro dopingové kontroly. Ministerstvo školství pro výkon závazků zřídilo Antidopingový výbor České republiky, který se mimo jiné řídí i Světovým antidopingovým kodexem WADA. Další významnou institucí, která se snaží o osvětu a prevenci v oblasti dopingů, je Český olympijský výbor.

Dle dostupných statistik Antidopingového výboru z posledních let však můžeme usuzovat, že se alespoň pro zatím osvěta o dopingů mezi kulturisty mívá účinkem. Za rok 2019 bylo odebráno při dopingových kontrolách prováděných na českých kulturistických soutěžích 21 vzorků, z nichž bylo 16 pozitivních na zakázané látky. Jedná se o dosavadní rekord v procentuálním zastoupení pozitivních vzorků. S tímto výsledkem se kulturistika výslovně řadí, tak jako každý jiný rok, jen s jiným počtem pozitivních případů, na pomyslnou první příčku jako sport, ve kterém je nejvíce evidovaných zneužití dopingů.

Z osobní zkušenosti mohu říci, že jsem se během svého dosavadního života nesetkal s žádnou výraznou iniciativou, která by vedla osvětu v problematice dopingů. Dotázaní aktéři si také nevzpomínají na to, že by v průběhu jejich docházky na základní, či střední školu někteří pedagogové zmiňovali problematiku dopingů ve sportu. I v rámci mimoškolních aktivit, kdy se aktéři věnovali v mladším věku sportům jako fotbal, hokej, či bojovým sportům v různých sportovních klubech, neobdrželi dostatečné poučení o problematice dopingů.

Jak jsem již konstatoval v kapitole "Od prvních tréninků až k dopingů", informanti se o zakázaných látkách často dozvídají až v rámci své činnosti v fitness sportu, a to povětšinou od zkušenějších cvičenců a nikoliv například od odborníků, kteří by je důkladně poučili o všech

⁵⁹ Takto o daném tématu hovořil Martin Gabko, Tomáš Kafagi, Pavel, či Petr Vaniš.

možných rizicích zakázaných látek. Následky současné nedostatečné osvěty v problematice dopingů se rozhodl řešit jeden z mých informantů, Petr Vaniš. Jeho projekt má podle jeho slov "očistit" mládežnickou a kondiční kulturistiku od dopingů. Tohoto cíle chce Vaniš dosáhnout mimo jiné právě prostřednictvím přednášek na základních, středních i vysokých školách a prostřednictvím šíření idey daného projektu na sociálních sítích a v mediálním prostoru. (Vaniš 2020)

13 Závěr

Tato práce pojednává o fenoménu dopingu v kulturistice. Cílem bylo uvést čtenáře do dané problematiky, a poté za pomoci metod kvalitativního výzkumu odpovědět na vytyčené otázky. Poté, co se čtenář seznámil v úvodu s mnou zkoumaným fenoménem, následuje kapitola zaměřená na diachronní perspektivu, která poskytuje čtenáři možnost dostatečné orientace v tématu. V části věnované historii dopingu jsem poukázal na vývoj antidopingové politiky, která nebyla vždy dostatečně vymahatelná, tak jako tomu je dnes i na vývoj náhledu na samotné zakázané látky ve sportu.

V další části práce jsem poukázal na důvody, které vedly mé informanty k užívání dopingu a odpověděl tak na otázku, proč aktéři začali užívat doping. Z provedených rozhovorů vyplynulo, že takto aktéři činili nejen v rámci své vnitřní motivace, chtěje po dosažení vysněné postavy, ale i díky vnějším vlivům a tedy okolnostem, které je nutily tyto látky konzumovat z důvodu konkurenceschopnosti. Jednotliví aktéři tak začali uplatňovat další z prostředků, kterým lze navyšovat tělesný kapitál kulturisty, aby mohli konkurovat ostatním závodníkům, kteří sdílí dané sportovní pole. Aktéři tak naplňují podstatu, kterou shrnuje Bourdieu ve svém díle *Teorie jednání*, kde poukazuje na fakt, že aktéři se snaží o navyšování různých druhů kapitálů, podle toho, které pole působnosti si vybrali⁶⁰. (Bourdieu 1998: 31-40) Také jsem však zdůraznil, že užití těchto látek automaticky neznamená úspěch v daném sportu, což potvrzuje praxe několika aktérů, kteří se na svých závodech neumístili na stupních vítězů i přesto, že v dané době užívali doping.

Kapitola *Tělesný kapitál jako prostředek diferenciac*e popisuje, jakým způsobem vytvářejí kulturisté pomocí svého habitualizovaného⁶¹ jednání svůj tělesný kapitál⁶². Uvedl jsem zde, z jakých komponentů se na poli kulturistiky tento tělesný kapitál skládá a jakými prostředky je ho dosahováno. Navázal jsem tak na dílo Loïce Wacquanta a pokusil se obdobným způsobem reflektovat tvorbu tělesného kapitálu v rámci jiného sportovního prostředí (Wacquant 2004). Tělesný kapitál kulturisty se od tělesného kapitálu boxera značně liší. U boxerů může být tréninková činnost⁶³ samotným kapitálem, zatímco u kulturistů je

⁶⁰ Daný výběr ovlivňuje především habitus jedince. (Bourdieu 1998: 16) Habitus Bourdieu pojímá jako „systém trvalých a transponovatelných dispozic, jejichž prostřednictvím vnímáme, posuzujeme a jednáme ve světě.“ (Wacquant 2002: 20)

⁶¹ Peter L. Berger a Thomas Luckmann - *Teorie sociální konstrukce reality*

⁶² Použil jsem zde koncept tělesného kapitálu z díla Loïce Wacquanta, který tak aplikoval teorii jednání Peierra Bourdieho v antropologii sportu.

⁶³ Trénink rychlosti, výbušnost, síly, přesnosti. (Síla, rychlost, výbušnost i přesnost se stávají v rámci daného prostředí kapitálem.)

sportovní příprava pouze jedním z prostředků, kterým je dosahováno tělesného kapitálu (Wacquant 2004: 127-149). Závodníci tak na kulturistické soutěži nejsou hodnoceni například přímo dle jejich sportovních dovedností⁶⁴, ale převážně dle kvalit jejich muskulatury, která je důsledkem jejich předešlé přípravy. Z kapitoly mimo jiné vyplývá, že profesionální kulturistiku nelze provádět bez zakázaných látek, které slouží jako jeden z nezbytných nástrojů, kterými kulturisté navyšují svůj tělesný kapitál.

Dále jsem se tedy snažil zjistit, jakým způsobem informanti nahlízejí na etická dilemata plynoucí z konzumace dopingu. Z dat, která jsem sesbíral, vyplynulo, že kulturisté si jsou vědomi toho, že bez užití zakázaných látek nemohou docílit kýžených svalových objemů. Z výzkumu také vyplynulo, že v kulturistice je běžné užívat doping, že je určitým „nepsaným pravidlem“, jež však v praxi potvrzují i oficiální statistiky dopingových kontrol⁶⁵. Kulturisté tedy na aspekt "fair play", který se zabývá rovnými podmínkami mezi sportovci, často reagují tak, že podmínky jsou pro všechny závodníky stejné z toho důvodu, že většina z nich užívá doping. Jsou si však vědomi ekonomického aspektu, který zvyhodňuje majetnější závodníky, kteří si mohou dovolit koupit například efektivnější zakázané preparáty, ale i látky, které pomohou eliminovat negativní účinky dopingu. Nejen z tohoto důvodu označují informanti kulturistiku za nespravedlivý sport, ale jsou si vědomi i rozdílných genetických předpokladů jednotlivých závodníků právě pro tento sport⁶⁶.

V kapitole Anabolický cyklus v praxi jsem popsal, jak vypadá zneužívání dopingu v rámci kulturistické rutiny a jaká rizika s sebou přináší. Také jsem zjistil, že komplikace, které se mohou objevit při injekčním podání daných látek, jsou poměrně častým jevem, který zažila alespoň jedna většina mnou dotázaných informantů. Samotní aktéři potvrzují, že užíváním dopingu riskují své zdraví. Ačkoliv si jsou vědomi nebezpečnosti těchto preparátů, zkouší nalézt určitou hranici mezi ziskem a rizikem plynoucím z dopingu. To se však nepovedlo každému a někteří aktéři litují své předešlé zkušenosti s dopingem, protože jim nepomohl k jejich vysněným cílům.

Na to, jakým způsobem se na doping aktéři cítili, odpovídám v kapitole Pocity jednotlivých aktérů, kde se kromě fyzické stránky zaměřuji i na psychickou. Většina aktérů se shodla na tom, že se na doping cítí dobře, mají více energie, více síly, jejich regenerace v rámci sportu se zlepšuje a často se cítí i sebevědoměji. Za nevýhodu označují povětšinou vedlejší účinky, které se mohou projevit zhoršeným stavem kůže. Některé vedlejší účinky se u

⁶⁴ Fyzických činností

⁶⁵ Z celkového množství testovaných vzorků (Odebraných při kulturistických soutěžích v roce 2019) bylo 76% pozitivních na doping. - Statistika Antidopingového výboru ČR - www.antidoping.cz

⁶⁶ Tomuto tématu je věnováno více prostoru v audiovizuální části diplomové práce.

informantů projevily až po vysazení těchto látek, například zhoršený stav jater, který vyplynul z jaterních testů u obvodního lékaře, či nižší hladina testosteronu. Za nejčastější negativní jev, který je pocíťován během anabolického cyklu, označili informanti zvýšenou agresi, kterou někteří během dne pocíťují.

V kapitole Společnost výkonu jako podhoubí dopingů se snažím poukázat na to, že v naší společnosti je legitimizace výkonu běžnou praxí a netýká se tak pouze pole sportovního, ale i například pracovního trhu. Výkon se stává kýženým atributem, který je oslavován a vyžadován, často nehledě na prostředky, kterými je dosahován. Informanti v souvislosti s tímto tématem také zmiňovali nedostatečnost současné prevence proti dopingů, kdy se tato tematika neprobírá na úrovni základních a středních škol často ani na úrovni sportovních organizací. Na prevenci se od roku 2018 začal v rámci kulturistiky soustředit informant Petr Vaniš, který vytvořil projekt "Čistě s Pevanem", a má ambici snížit zneužívání dopingů alespoň v mládežnické a kondiční kulturistice.

Jako součást diplomové práce jsem také natočil krátkometrážní audiovizuální dílo "Dvě strany mince" a přibližuji v něm divákovi názory tří bývalých závodníků kulturistiky⁶⁷ na doping. Zkušenost aktérů s dopingem byla spíše negativní a ve filmu se tedy objevuje množství kritiky na zakázané látky ve sportu, především v kontextu zdravotním. Ostatní cvičence, kteří se rozhodnou pro závodní kulturistiku, by daní aktéři varovali před neopatrností a nesoudností při zacházení se zakázanými látkami.

Doufám, že jsem touto diplomovou prací dokázal přiblížit čtenáři problematiku dopingů v kulturistice a poukázat tak na zvláštnosti, které se s tímto sportem pojí.

⁶⁷ Martin Gabko, Jan Martinic, Tomáš Kafagi

Bibliografie:

- [1] Antidoping 2001. *Mezinárodní úmluva proti dopingu ve sportu*.
Dostupné z: <http://www.antidoping.cz/umluva-unesco> [2. 3. 2020]
- [2] Almeida, C. B., Rodrigues, D. N. 2014. *Brazilian antidoping public policy*. *Substance Use & Misuse* 49: 1146-1151. Available at:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/10826084.2014.903746> [5. 4. 2020]
- [3] Baron, A. D., M. D. Martin., S. A. Magd. 2007. *Doping in sports and its spread to at-risk populations: an international review*. *World Psychiatry* 6: 118-123. Available at:
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18235871/> [10. 8. 2020]
- [4] Bell, CH. 2008. *Bigger, Stronger, Faster*. USA. Available at:
https://www.youtube.com/watch?v=7_MpdwxNoUI [10. 8. 2020]
- [5] Berger, Peter L. a Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury
- [6] Bezpečnost potravin 2020. *Yohimbin*. Bezpecnostpotravin.cz
dostupné z: <https://www.bezpecnostpotravin.cz/az/termin/92297.aspx> [6. 8. 2020]
- [7] Bourdieu, P. In Richardson J.G. (ed.) *The forms of capital. Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York. Greenwood Press.
- [8] Bowers, L. D. 2012. *Anti-dope testing in sport: the history and the science*. *Faseb Journal*. Available at: <https://faseb.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1096/fj.12-1001ufm> [5. 4. 2020]
- [9] Boyle, L. 2005. *Flexing the Tensions of Female Muscularity: How Female Bodybuilders Negotiate Normative Femininity in Competitive Bodybuilding*. *Women's Studies Quarterly*: 134-149. *Women and Sports*.
- [10] Caha, J. 2012. *Anabolické steroidy pohledem práva*. *Aktin*. Dostupné z:
<https://aktin.cz/1904-anabolicke-steroidy-pohledem-prava-i> [6. 3. 2020]
- [11] Calfee, R., Fadale, P. 2006. *Popular ergogenic drugs and supplements in young athletes*. *Pediatrics* 117: 577-589. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16510635/> [18. 3. 2020]
- [12] Česko. § 368. Neoznámení trestného činu. in *Trestní zákoník*. 40/2009 Sb. Dostupné z:
<http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-10-dil-8-paragraf-368> [16. 5. 2020]
- [13] Dotson, J. L., Brown, R. T. 2007. *The history of the development of anabolic-androgenic steroids*. *Pediatric Clinics of North America* 54: 761-769. Available at:
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17723875/> [24. 2. 2020]

- [14] Ehrnborg, C., Rosén, T. 2008. *Physiological and pharmacological basis for the ergogenic effects of growth hormone in elite sports*. Asian Journal of Andrology 3: 373-383. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18385899/>
- [15] Echo24, 2019. „Závislák“ Babiš. Jedu 18 hodin denně, tvrdí. *Workoholismus je ale závislost*. Dostupné z: <https://www.echo24.cz/a/St9Ze/zavislak-babis-jedu-18-hodin-denne-tvr-di-workoholismus-je-ale-zavislost> [6. 8. 2020]
- [16] Elena M. Kouri., H. Pope., D. Katz., and P. Oliva. 1995. *Fat-free Mass Index in Users and Non users of Anabolic-Androgenic Steroids*. Massachusetts: Mc Lean Hospital.
- [17] Fatur, K. 2019. *Sagas of the Solanaceae: Speculative ethnobotanical perspectives on the Norse berserkers*. National library of Medicine. University of Ljubljana. Dostupné z : <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31404578/> [6. 8. 2020]
- [18] Foucault, M. 1999. *Dějiny sexuality I. Vůle k věděni*. Praha: Herrmann & synové.
- [19] Franke, W. W., Berendonk, B. 1997. *Hormonal doping and androgenization of athletes: a secret program of the German Democratic Republic*. Clinical Chemistry 43: 1262-1279. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9216474/> [6. 8. 2020]
- [20] Freudenberger, J. H. 1974. *Staff Burn-Out*. Journal of Social Issues.
- [21] Haindlová, M. 2012. *Doping ve sportu - Historie a současnost*. Magister Officiorum Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Doping-ve-sporte-historie-a-soucasnost.htm> [14. 6. 2020]
- [22] Harris, M. 1968. *Rise Anthropological Theory*. Longman
- [23] Heřt, J. 2007. *Karteziánství*. Sisyfos, Český klub skeptiků. Dostupné z: <https://www.sisyfos.cz/clanek/876-kartezianstvi> [30. 7. 2020]
- [24] Hintz, R. 2004. *Growth hormone: uses and abuses: It has anabolic effects, but its use in ageing and other conditions is not established*. British Medical Journal 328: 907-908. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC390151/> [21. 7. 2020]
- [25] Hnízdil, J. a kol. 2000. *Doping aneb Zákulisí vrcholového sportu*. Praha: Grada.
- [26] Hogenová, A. 2000. *Arété - základ olympijské filozofie*. Karolinum. Praha
- [27] Hogenová, A. 1997. *Etika a sport*. Karolinum. Praha
- [28] Hogenová, A. 2005. *K filosofii výkonu*. Eurolex Bohemia. Praha
- [29] Hogenová, A. 1998. *Pohyb a tělo*. Praha: Karolinum
- [30] Holt, R. I. 2013. *Detecting growth hormone misuse in athletes*. Indian Journal of Endocrinology and Metabolism 17: 18-22. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24251151/>
- [31] Horáková, H. 2012. *Kultura jako všelék?: Kritika soudobých přístupů*. Slon

- [32] Hubáček, J. 1979. *O českých slanzích*. Profil Ostrava.
- [33] Hughes, D. 2015. *The World Anti-Doping Code in sport: Update for 2015*. Australian Prescriber 38: 167-170. Available at: <https://www.nps.org.au/australian-prescriber/articles/the-world-anti-doping-code-in-sport-update-for-2015> [6. 5. 2020]
- [34] Jírovec 2018. *WADA odhlasovala zrušení sankcí vůči Rusku*. Česká televize. Dostupné z: <https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/ostatni/wada-odhlasovala-zruseni-sankci-vuci-rusku/5bca05ec59841d79e18a8d1f> [5.4.2020]
- [35] Jordán, M. 2014. *Kulturistika žen: je načase se s ní začít loučit?*. Ronnie. Dostupné z: <https://kulturistika.ronnie.cz/c-17509-kulturistika-zen-je-nacase-se-s-ni-zacit-loucit.html> [10. 8. 2020]
- [36] Kant, I. in Soukup, V. 2004. *Dějiny antropologie*. Karolinum.
- [37] Kopecký, P. 2017. *V Británii jedou chytré drogy, univerzity zvažují dopingové testy*. Deník.cz. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_svetu/v-britanii-jedou-chytre-drogy-univerzity-zvazuji-dopingove-testy-20170515.html [6. 8. 2020]
- [38] León, J., 1964. *The "Maca" (Lepidium meyenii), a Little Known Food Plant of Peru*. Economic Botany 18: 122-127. Available at: <https://www.jstor.org/stable/j389352> [14. 4. 2020]
- [39] Lévi-Strauss, C. 1971. *Myšlení přírodních národů*. Praha: Československý spisovatel
- [40] Ljungqvist, A. 2012. *Half a century of challenges*. Bioanalysis 13: 1531-1533. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22831467/> [17. 3. 2020]
- [41] Ljungqvist, A. 2014. *The fight against doping is a fight for the protection of the clean athlete, the health of the athlete and the integrity of sport*. British Journal of Sports Medicine 48: 799. Available at: <https://bjsm.bmj.com/content/48/10/799> [13. 3. 2020]
- [42] Malinowski, B. 1944. *A Scientific Theory of Culture, and Other Essays*. University of North Carolina Press.
- [43] Mauss, M. 1973. *Techniques of the body*. Economy and Society: 70-88. Dostupné z: https://monoskop.org/images/c/c4/Mauss_Marcel_1935_1973_Techniques_of_the_Body.pdf [10.8.2020]
- [44] Mathias, M. B. 2004. *The competing demands of sport and health: an essay on the history of ethics in sports medicine*. Clinics in Sports Medicine 2: 195-214. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15183567/> [13. 3. 2020]
- [45] McHugh, C. M., R. T. Park., P.H. Sönksen., R. I. Holt. 2005. *Challenges in detecting the abuse of growth hormone in sport*. Clinical Chemistry 51: 1587-1593. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16020502/> [13. 3. 2020]

- [46] Ministerstvo životního prostředí. 2020. *Informace k vyhlášení nouzového stavu*. Tiskové oddělení MŽP. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_12032020-Informace-k-vyhlaseni-nouzoveho-stavu
- [47] Nekola, J. 2018. *Sport a Doping*. Olympia
- [48] Nichols, B. 2010. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění.
- [49] Noakes, T. D. 2004. *Tainted glory – doping and athletic performance*. New England Journal of Medicine 351: 847-849. Available at: <https://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMp048208> [16. 3. 2020]
- [50] Parsons, T. 1968. *On the Concept of Value-Commitments*. Sociological Inquiry. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475-682X.1968.tb00679.x> [6. 8. 2020]
- [51] Paulík, K. 2010. *Psychologie lidské odolnosti*. Grada Publishing a.s.
- [52] Pike, K. L. 1967. *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*. The Hague: Mouton.
- [53] Pittler, M. H., E. Ernst 1998. *Trials Have Shown Yohimbine Is Effective for Erectile Dysfunction*. British Medical Journal 317: 478. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1113732/> [5. 7. 2020]
- [54] Radvanský, J. in Hnízdil, J. a kol. 2000. *Doping, aneb zákulisí vrcholového sportu*. Grada Publishing
- [55] Reardon, C. L., S. Creado. 2014. *Drug abuse in athletes*. Substance Abuse and Rehabilitation 5: 95-105. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4140700/> [13. 5. 2020]
- [56] Rogol, A. D. 2011. *How does anabolic/androgenic steroid get banned from sport competition?* Endocrinology 152: 4473–4474. Available at: <https://academic.oup.com/endo/article/152/12/4473/2457259> [4. 7. 2020]
- [57] Rossi, I. 1980 (ed.): *People in Culture*. Praeger Publishers. New York
- [58] Sandberg, A. 2016. *The history of doping and antidoping*. Department of Surgery. Stockholm: University Hospital.
- [59] Sando, B. 2003. *Challenges in sports medicine*. Journal of Science and Medicine of Sport 3: 247-259. Available at: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14609141/> [7. 7. 2020]
- [60] Sekot, A. 2003. *Sport a Společnost*. Brno: Paido.
- [61] Sommer, V. 2018. *Sám*. Bez frází. Dostupné z: <https://www.bezfrazi.cz/sam/> [3. 3. 2020]
- [62] Státní ústav pro kontrolu léčiv. 2020. *Dodávky léčivých přípravků*. Oddělení datových analýz. Dostupné z: <https://opendata.sukl.cz/?q=katalog/dodavky-lecivych-pripravku>

[6. 8. 2020]

[63] Teetzel, S. 2008. *A Sociocultural Analysis of Gender and Doping*. World Anti-Doping Agency.

Available at: [https://www.wada-](https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/weaving_full_report_2008.pdf)

[ama.org/sites/default/files/resources/files/weaving_full_report_2008.pdf](https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/weaving_full_report_2008.pdf) [10. 8. 2020]

[64] Tichá, Z., Skopec, L. 2001. *Tři slangové slovníky*. Karolinum. Praha

[65] Tylor, E. 1871. *Primitive Culture*. J. Murray. London.

[66] Tuffs, A. 1997. *Doped East German athletes to receive compensation*. B British Medical

Journal 324: 1544. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1123500/> [12.

4. 2020]

[67] Valíček, P. 2000. *Rostlinné omamné drogy*. Česká zemědělská univerzita v Praze.

[68] Vaniš, P. 2018. *Vyhrát, nebo zemřít*. Martin Macík

[69] Verroken, M. 2001. *Ethical aspects and the prevalence of hormone abuse in sport*.

Journal of endocrinology 170: 49-54. Available at:

[https://www.researchgate.net/publication/11910001_Ethical_aspects_and_the_prevalence_of_hor](https://www.researchgate.net/publication/11910001_Ethical_aspects_and_the_prevalence_of_hormone_abuse_in_sport)

[mone_abuse_in_sport](https://www.researchgate.net/publication/11910001_Ethical_aspects_and_the_prevalence_of_hormone_abuse_in_sport) [16. 7. 2020]

[70] Wacquant, L. 2004. *Body and Soul*. Oxford University Press

[71] WADA. 2018. Dostupné z: https://twitter.com/wada_ama [9. 3. 2020]

[72] White L. A. 1949. *The Science of Culture: A Study of Man and Civilization*. New York:

Farrar Straus.

[73] Zvánovcová, I. 2009. *Musím a nemohu jinak*. Sborník přednášek 5-25. Praha: Společnost

pro logoterapii a existenciální analýzu.